

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΕΩΣ ΤΟΝ ΔΟΥΝΑΒΗ

Εικόνες από τη Συλλογή Σέκουλιτς
Μουσείο Πόλης Βελιγραδίου

FROM CRETE TO DANUBE

Icons from the Sekulić Collection
Belgrade City Museum

ОД КРИТА ДО ДУНАВА

Иконе из Легата Секулић
Музеј града Београда

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

МУЗЕЈ ГРАДА
БЕОГРАДА
BELGRADE CITY
MUSEUM

Περιεχόμενα

Contents

Садржај

- 5 Αγαθονίκη Τσιλιπάκου / Agathoniki Tsilipakou / Агатоники Цилипаку
- 11 Γιέλена Μεντάκοβιτς / Jelena Medaković / Јелена Медаковић
- 17 Η λάμψη του μεταβυζαντινού βαλκανικού κόσμου
– εικόνες από τη Συλλογή Σέκουλιτς στο Βελιγράδι /
- 19 Brilliance of the Post-Byzantine Balkan World
– Icons of the Sekulić Collection from Belgrade /
- 21 Сјај поствизантијског балканског света
– иконе из београдске Збирке Секулић
Αλεξάντρα Κουτσέκοβιτς / Aleksandra Kučeković / Александра Кучековић
- 25 Το κληροδότημα της Πάβα και του Μίλαν Σέκουλιτς /
The Legacy of Pava and Milan Sekulić /
Легат Паве и Милана Секулић
- 45 Οι Συλλογές σμίγουν – Άκρα Ταπείνωση /
Collections meeting – The Man of Sorrows /
Mesto susreta – Imago pietatis
- 51 Εικόνες – ελληνική και σερβική (κυριλλική) γραφή /
Icons – Greek and Serbian (Cyrillic) Scripts /
Иконе – грчко и српско писмо /
- 109 Ιταλοκρητικές εικόνες / Εικόνες κρητικής τέχνης /
Italo – Cretan Icons / Icons of Cretan Art /
Итало – Критске иконе / Иконе Критске уметности

ΔΡ ΑΓΑΘΟΝΙΚΗ ΤΣΙΛΙΠΑΚΟΥ

Διευθύντρια Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης

Επιμελήτρια της έκθεσης

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στεγάζεται στο χαρακτηρισμένο ως ιστορικό διατηρητέο κτίριο και έργο τέχνης, που οικοδομήθηκε μεταξύ των ετών 1989-1993, με βάση τη βραβευμένη μελέτη του αρχιτέκτονα, ζωγράφου και ποιητή Κυριάκου Κρόκου. Παρουσιάζει σε 3.430 τ. μ. και έντεκα (11) αίθουσες, μέσω αυθεντικών εκθεμάτων, που προέρχονται κυρίως από τη Θεσσαλονίκη αλλά και τη Μακεδονία γενικότερα, εποπτικού υλικού και πολυμέσων, πτυχές του βυζαντινού και μεταβυζαντινού πολιτισμού. Το Μουσείο διαθέτει άρτια οργανωμένα εργαστήρια συντήρησης και πρότυπες αρχαιολογικές αποθήκες, αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, υπαίθριο χώρο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, πτέρυγα περιοδικών εκθέσεων, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, δύο αμφιθέατρα, πωλητήριο και καφέ-εστιατόριο. Το 2005 βραβεύτηκε ως το «Μουσείο της Ευρώπης» από το Συμβούλιο της Ευρώπης, τιμή, η οποία αποδόθηκε σε ελληνικό δημόσιο μουσείο για πρώτη φορά μέχρι και σήμερα. Με το σύνολο των δράσεών του, το επιστημονικό και εκδοτικό του έργο, αποτελεί υποδειγματικό κέντρο διαφύλαξης, έρευνας και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι συνέργειες, το άνοιγμα στην κοινωνία των πολιτών, στους νέους, στα ΑμεΑ, στις περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες, κατέστησαν το Μουσείο ένα δραστήριο κέντρο πολιτισμού και παιδείας στην υπηρεσία του πολίτη. Ένα Μουσείο προσβάσιμο με επίκεντρο τον άνθρωπο.

Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους του Μουσείου είναι και η διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων σε συνεργασία με φορείς του εσωτερικού και του εξωτερικού. Επιθυμούμε να υλοποιούμε μοναδικά πολιτιστικά γεγονότα, προωθώντας όχι μόνο την επιστημονική έρευνα αλλά και τη διάχυση της γνώσης στο ευρύ κοινό. Πραγματευόμαστε ποικίλα θέματα που σχετίζονται με εκφάνσεις του βυζαντινού, μεταβυζαντινού πολιτισμού και γενικότερα των αλληλεπιδράσεων με ομόδοξους και ετερόδοξους λαούς, στο πλαίσιο της οικουμενικής βυζαντινής αυτοκρατορίας και του ρόλου της Θεσσαλονίκης ως του σημαντικότερου πολιτικού, οικονομικού, πνευματικού και καλλιτεχνικού κέντρου μετά την Κωνσταντινούπολη, στην πορεία ενσωμάτωσής της στο νεοελληνικό κράτος.

Ένα τέτοιο πολιτιστικό και επιστημονικό γεγονός είναι και η συνεργασία μας με το Μουσείο της Πόλης του Βελιγραδίου και η διοργάνωση της περιοδικής έκθεσης με τίτλο *«Από την Κρήτη στον Δούναβη. Εικόνες από τη Συλλογή Σέκουλιτς, Μουσείο της Πόλης του Βελιγραδίου»*, στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων «Ευτυχία Κουρκουτίδου – Νικολαΐδου του Μουσείου μας.

Στην έκθεση παρουσιάζονται, για πρώτη φορά εκτός Σερβίας, επιλεγμένες εικόνες της περίφημης Συλλογής του ζεύγους Μίλαν και Πάβα Σέκουλιτς, κληροδοτήματος στο Μουσείο Πόλης Βελιγραδίου, που χρονολογούνται από τον 15ο έως και τον 19ο αι. και αποτελούν έργα επώνυμων αλλά και ανώνυμων ζωγράφων, αντιπροσωπευτικά των τάσεων της μεταβυζαντινής ζωγραφικής στον ευρύτερο χώρο των Βαλκανίων, *«από την Κρήτη μέχρι τον Δούναβη»*.

Στην πρώτη ενότητα της έκθεσης εντάσσονται, με χρονολογική και εννοιολογική (θεματική) σειρά, 28 εικόνες με ελληνικές και κυριλλικές επιγραφές, ένα πανόραμα της θρησκευτικής ορθόδοξης τέχνης, από τον πρώιμο 15ο έως και τον 19ο αι., όπως διαμορφώνεται στον βορειοελλαδικό και ευρύτερο βαλκανικό χώρο.

Στη δεύτερη ενότητα, που μεσολαβεί χωρικά μεταξύ της πρώτης και τέταρτης ενότητας, εντάσσονται εννιά (9) εικόνες, 16ου έως και 18ου αι., όπως παρουσιάζονται σε έναν από τους τοίχους του διαμερίσματος, όπου στεγάζεται η Συλλογή Σέκουλιτς, ώστε να οπτικοποιείται και να ανακαλείται, τιμής ένεκεν στους δωρητές, ο τόπος και ο τρόπος έκθεσής τους στο Βελιγράδι, με φόντο γραφιστική αναπαραγωγή φωτογραφίας του συγκεκριμένου τοίχου της κατοικίας του ζεύγους Σέκουλιτς.

Στην τρίτη ενότητα, χωρικά αμέσως μπροστά από την δεύτερη, εκτίθενται δύο (2) ομόθεμες εικόνες της Άκρας Ταπείνωσης, 16ου αι., ιταλοκρητικής τέχνης, προερχόμενες από τη Συλλογή Σέκουλιτς και τη Συλλογή του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού αντίστοιχα, οι οποίες συμβολίζουν την εγγύτητα και την κοινή πολιτισμική παράδοση των δύο λαών, μεταδίδοντας παράλληλα το μήνυμα της φιλίας και της ειρήνης.

Στην τέταρτη ενότητα εκτίθενται κατά τον ίδιο τρόπο, όπως και στην πρώτη ενότητα, με χρονολογική και εννοιολογική σειρά, δέκα (10) εικόνες ιταλοκρητικής ή κρητικής τέχνης, 15ου έως και 18ου αι., έργα επώνυμων, λιγότερο ή περισσότερο γνωστών, αλλά και ανώνυμων Κρητών ζωγράφων και κρητικών εργαστηρίων, που καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη της μεταβυζαντινής ζωγραφικής αλλά και της σύγχρονης ορθόδοξης θρησκευτικής τέχνης γενικότερα.

Κάθε ενότητας προηγούνται σύντομα επεξηγηματικά κείμενα, σε τρεις γλώσσες (ελληνική, αγγλική, σερβική), ενώ στην αρχή της έκθεσης ο επισκέπτης ενημερώνεται για το Μουσείο προέλευσης της Συλλογής Σέκουλιτς, δηλαδή το Μουσείο της Πόλης του Βελιγραδίου.

Στο τέλος της έκθεσης ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να περιηγηθεί στον χώρο όπου εκτίθεται σήμερα η Συλλογή, στο διαμέρισμα του ζεύγους Σέκουλιτς, στο Βελιγράδι, μέσω γυαλίων εικονικής πραγματικότητας.

Η έκθεση έχει ως επιπλέον στόχο να προβάλει τους κοινούς ιστορικούς, θρησκευτικούς και πολιτιστικούς δεσμούς των δύο χωρών, της Ελλάδας και της Σερβίας, μέσα από έργα θρησκευτικής ευλάβειας, πρεσβευτές της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς στον ευρύτερο χώρο των Βαλκανίων, αναδεικνύοντας παράλληλα την επικοινωνία και τον διάλογο Ανατολής και Δύσης μέσα από κοινούς καλλιτεχνικούς και εμπορικούς δρόμους και την προσπάθεια διατήρησης της ορθόδοξης πίστης στην οθωμανοκρατούμενη επικράτεια.

Θερμές ευχαριστίες σε όλους όσους συνετέλεσαν, φορείς και φυσικά πρόσωπα, στην ευόδωση αυτής της συνεργασίας, στα αρμόδια Υπουργεία των δύο χωρών, στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς και στη Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, στην Jelena Medaković, Διευθύντρια του Μουσείου Πόλης Βελιγραδίου και στην ομάδα της για την εξαιρετική συνεργασία και βεβαίως στους συνεργάτες μου στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού όλων των ειδικοτήτων, ιδιαίτερα στον Αναστάσιο Αντωνάρα, Τμηματάρχη Εκθέσεων, Επικοινωνίας και Εκπαίδευσης και στην Αναστασία Καραδημητρίου, αρχιτέκτονα μηχανικό, για το άρτιο αποτέλεσμα.

Dr. AGATHONIKI TSILIPAKOU

Director of the Museum of Byzantine Culture

Curator of the Exhibition

The Museum of Byzantine Culture, is housed in a historic building and work of art, built on the basis of the award-winning study of the architect, painter and poet Kyriakos Krokos between the years 1989–1993. In 3.430 m² and eleven rooms aspects of Byzantine and post-Byzantine culture are presented through genuine exhibits – excavated mainly in Thessaloniki and Macedonia in general –, wall graphics and multimedia. The Museum has fully-equipped conservation laboratories and exemplary archeological storerooms, educational program room, outdoor educational activities space, temporary exhibition wing, multipurpose room, two amphitheatres, gift shop, and cafe-restaurant. In 2005 it was awarded as the “Museum of Europe” by the Council of Europe, an honor which was bestowed to a Greek public museum for the first time until today.

The Museum with its activities as a whole, the scientific and publishing work, is an exemplary center of preservation, research and promotion of cultural heritage. The collaborations, the opening to the civil society, to the youth, to the disabled, to the marginalized social groups, made the Museum an active center of culture and education in the service of the citizen. An accessible museum focused on people.

One of our Museum's goals is to organize temporary exhibitions with institutions located both in Greece and abroad. We aim at establishing unique events promoting not only scholarly research, but also the dissemination of knowledge to a wider public. The Museum's overall work involves a variety of subjects related to the Byzantine and Post-Byzantine culture, the mutual influences between Orthodox and non-Orthodox peoples within the ecumenical Byzantine Empire and – last but not least – the role of Thessaloniki as the most important political, economic, intellectual, and artistic centre after Constantinople in the process of its incorporation in the Modern Greek state.

Such a cultural and scientific event is our collaboration with the Museum of the City of Belgrade and the organization of the temporary exhibition entitled "From Crete to the Danube. Icons from the Sekulić Collection, Museum of the City of Belgrade", in the multi-purpose room "Eftychia Kurkoutidou – Nikolaidou" of our Museum.

The exhibition presents, for the first time outside of Serbia, selected icons from the famous Collection of the couple Milan and Pava Sekulić, a bequest to the Belgrade City Museum, dating from the 15th to the 19th century, works by famous and anonymous painters, representative of trends of post-Byzantine painting in the wider area of the Balkans, "from Crete to the Danube".

In the first section of the exhibition, 28 icons with Greek and Cyrillic inscriptions are included in chronological and conceptual (thematic) order, a panorama of religious Orthodox art, from the early 15th to the 19th century, as it takes shape in the northern Greek and wider Balkan area.

In the second section, which mediates spatially between the first and fourth sections, nine (9) icons are included, dating from the 16th to the 18th century as presented on one of the walls of the apartment, where the Sekulić Collection is housed, so that it can be visualized and recalled, in honor of the donors, the place and manner of their exhibition in Belgrade, with a graphic reproduction of a photo of the particular wall of the Sekulić couple's residence as a background.

In the third section, spatially immediately in front of the second, two (2) icons with the same theme, that of the Man of Sorrows, from the 16th century, of Italo-Cretan art, from the Sekulić Collection and the Collection of the Museum of Byzantine Culture respectively, are exhibited, which symbolize the closeness and common cultural tradition of the two peoples, while transmitting the message of friendship and peace.

In the fourth section, ten (10) icons of Italo-Cretan or Cretan art, from the 15th to the 18th century, are exhibited in the same way as in the first section, in chronological and conceptual order, works made by more or less well-known painters, anonymous Cretan painters, or Cretan workshops, which largely determined the development of post-Byzantine painting and of modern Orthodox religious art in general.

Each section is preceded by short explanatory texts, in three languages (Greek, English, Serbian), while at the beginning of the exhibition the visitor is informed about the Museum of origin of the Sekulić Collection, i.e. the Museum of the City of Belgrade.

At the end of the exhibition, the visitor has the opportunity to tour the space where the Collection is currently exhibited, in the apartment of the Sekulic couple, in Belgrade, through virtual reality glasses.

The exhibition has an additional objective to highlight the common historical, religious and cultural ties of the two countries, Greece and Serbia, through works of religious devotion, ambassadors of the common

cultural heritage in the wider Balkan area, while highlighting communication and dialogue between East and West through common artistic and trade routes and the effort to preserve the Orthodox faith in the Ottoman-occupied territory.

Warm thanks to all those who participated, institutions and individuals, in the success of this cooperation, to the competent Ministries of the two countries, to the General Directorate of Antiquities and Cultural Heritage and to the Directorate of Archaeological Museums, Exhibitions and Educational Programs of the Greek Ministry of Culture and Sports, to Jelena Medaković, Director of the Belgrade City Museum and her team for the excellent cooperation and of course to my colleagues at the Museum of Byzantine Culture of all specialties, especially Anastasios Antonaras, Head of Exhibitions, Communication and Education Department and Anastasia Karadimitriou, architect engineer, for the perfect result.

Др АГАТНИКИ ЦИЛИПАКУ

Директорка Музеја византијске културе у Солуну

Кустос изложбе

Музеј византијске културе смештен је у историјском здању под заштитом државе, које је уједно и уметничко дело, подигнуто између 1989. и 1993. године, на основу награђиване студије архитекте, сликара и песника Кирјакоса Крокуса. Музеј у својих 3,430 квадратних метара и 11 сала, аутентичним експонатима пореклом углавном из Солуна и целе регије Македоније, или помоћу визуелног материјала и мултимедијалних садржаја, представља аспекте византијске и поствизантијске културе. Поседује изврсно органозоване радионице презервације дела, као и узорне археолошке просторије за складиштење, салу за едукативне програме, отворени простор за едукативне активности, одсек за периодичне поставе, вишенаменску салу, два амфитеатра, продавницу и кафе – ресторан. Добио је 2005. године награду Савета Европе под називом „Музеј Европе”. Ово признање је по први пут до данас додељено грчком државном музеју. Због својих активности, као и научних и издавачких радњи, представља пример центра за очување, спровођење истраживања и промовисање културног наслеђа. Синергије, али и отвореност ка цивилном друштву, младима, особама са инвалидитетом и маргинализованим социјалним групама учинили су да Музеј постане активан културни и образовни центар у служби грађана. Музеј доступан свима, чији је епицентар човек.

Међу главним циљевима Музеја јесте организација периодичних изложби у сарадањи са институцијама из Грчке али и из иностранства. Жеља нам је да реализујемо јединствене културне догађаје, у циљу промовисања не само научног истраживања већ и пружања знања широј публици. Бавимо се разним темама у вези са византијском и пост-византијском културом и уопштено међусобном интеракцијом православних и неправославних народа у оквиру васељенског византијског царства и улоге Солуна као најзначајнијег политичког, економског, духовног и уметничког центра после Цариграда, током процеса интегрисања града у савремену грчку државу.

Такав културни и научни догађај је и наша сарадња са Музејом Града Београда, а организација изложбе под називом „Од Крита до Дунава / Иконе из Легата Секулић / Музеј града Београда” у свечаној сали нашег Музеја „Ефтихија Куркутиду – Николаиду”.

У оквиру Изложбе представљене су, по први пут ван Србије, одабране иконе чувене колекције пара Милана и Паве Секулић, легата Музеја Града Београда, које датирају из 15. па све до 19. века и које

су дела како познатих тако и непознатих аутора, а репрезентативне су трендова поствизантијске иконографије на ширем простору Балкана, „од Крита до Дунава“.

Први део Изложбе садржи, по хронолошком и тематском реду, 28 икона са натписом на грчком и српском (ћириличном) писму. Чине тако једну панораму православне уметности, од раног 15. до 19. века, како се она развијала на простору северне Грчке али и шире на Балкану.

Други део, чији садржај се хронолошки простире између првог и четвртог дела, укључује девет (9) икона, од 16. до 18. века, како су оне биле изложене на једном од зидова у стану у којем је постављена Збирка Секулић, тако да истовремено визуелно представља и подсећа, као нека врста омажа овим донаторима, место и начин њиховог излагања у Београду. Као позадина служи графичка реплика фотографије овог зида из резиденције пара Секулић.

У трећем делу, који се налази одмах испред другог, изложене су две (2) иконе на исту тему *Imago pietatis* из 16. века, итало-критске уметности, једна пореклом из Збирке Секулић а друга из Збирке Музеја византијске културе, које су симбол блискости и заједничке културне традиције два народа, а које паралелно шаљу поруку пријатељства и мира.

У четвртом делу изложено је на исти начин као и у првом, по хронолошком и тематском реду, десет (10) икона итало-критске или критске уметности, из периода од 15. до 18. века. Ради се о делима познатих, мање или више, али исто тако и непознатих, критских сликара и критских сликарских радионица, које су у великој мери одредиле развој поствизантијске иконографије али савремене православне уметности уопште.

Пред сваким делом налазе се кратки текстови појашњења, на три језика (грчки, енглески, српски), а на почетку Изложбе посетилац може да се информише у вези са Музејом порекла Збирке Секулић, односно са Музејом Града Београда.

На крају Изложбе посетилац има могућност да обиђе простор где је данас изложена Збирка, односно стан пара Секулић у Београду, кроз стакла визуелне реалности.

Изложба има као додатни циљ промовисање заједничких историјских, верских и културних спона двеју земаља, Грчке и Србије, кроз дела побожности, која представљају заједничко културно наслеђе на ширим просторима Балкана, док истовремено истичу комуникацију и дијалог између Истока и Запада кроз уметничке и трговинске путеве, као и покушај очувања православне вере на подручјима под отоманском окупацијом.

Топле захвалнице свима који су допринели, како институцијама тако и појединцима, успешној реализацији ове сарадње, надлежним министарствима двеју земаља, Општој управи археолошких антиквитета и културног наслеђа и Управе археолошких музеја, изложби и едукативних програма грчког Министарства културе и спорта, госпођи Јелени Медаковић, директорки Музеја Града Београда, као и њеном тиму, на изванредној сарадњи. Наравно и мојим сарадницима у Музеју византијске културе, из свих одељења, а нарочито Анастасиосу Антонарасу, шефу Одељења за изложбе, комуникацију и едукацију и Анастасии Карадимитриу, архитекти, на изванредним резултатима.

ΓΙΕΛΕΝΑ ΜΕΝΤΑΚΟΒΙΤΣ

Διευθύντρια Μουσείου Πόλης Βελιγραδίου

Ακαδημαϊκός Ζωγράφος

Συντηρήτρια Έργων Τέχνης

Το Μουσείο της Πόλης του Βελιγραδίου ιδρύθηκε το 1903. Από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα, το Μουσείο εξελίχθηκε στο μεγαλύτερο συγκρότημα διαφύλαξης και διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς στη Δημοκρατία της Σερβίας. Οι συλλογές που επιμελούμαστε μαρτυρούν τη μακρά και πλούσια, σχεδόν 8.000 ετών, ιστορία της πρωτεύουσάς μας, τονίζοντας τη σημασία αυτής της περιοχής και υπογραμμίζοντας τόσο την εθνική όσο και την υπερεθνική σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αυτού του μέρους του κόσμου.

Το Μουσείο καλύπτει χώρους περίπου 30.000 τετραγωνικών μέτρων, περιλαμβάνοντας συνολικά είκοσι κτίρια (εκ των οποίων τα έντεκα είναι μουσεία και κληροδοτήματα), έναν αρχαιολογικό χώρο, ένα μνημειακό συγκρότημα, έναν εκθεσιακό χώρο και διοικητικές εγκαταστάσεις. Το Μουσείο διαθέτει μια συλλογή με περισσότερα από 157.000 τέχνηρα που μαρτυρούν την εξέλιξη της σερβικής πρωτεύουσας, από την προϊστορική έως την σύγχρονη εποχή. Εκτός από τις συλλογές, το Μουσείο έχει την επιμέλεια και περί των 50 κινητών κληροδοτημάτων.

Οι δραστηριότητες του Μουσείου πραγματοποιούνται μέσα από μια οργανωτική δομή, λειτουργικά διαχωρισμένης σε τμήματα αρχαιολογίας, ιστορίας, ιστορίας του πολιτισμού και ιστορίας της τέχνης. Πέραν των συλλογών τέχνης και της μουσικής, το μουσείο περιλαμβάνει επίσης συλλογές από τους τομείς της επιστήμης, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και του αθλητισμού. Εκτός από τα προαναφερθέντα, το Μουσείο διαθέτει τμήμα προστασίας και συντήρησης με σχετικό κέντρο τεκμηρίωσης, καθώς και τμήμα μουσειακής εκπαίδευσης.

Σημαντικό κομμάτι του έργου του ιδρύματος είναι η εκδοτική του δραστηριότητα, με ιδιαίτερη έμφαση στην έκδοση του ετήσιου περιοδικού *Γκόντισνιακ* του Μουσείου της Πόλης του Βελιγραδίου, που εκδίδεται συνεχώς από το 1965.

Το Μουσείο της Πόλης του Βελιγραδίου είναι επίσης ένα κέντρο εκπαίδευσης και αδειοδότησης για νέους ειδικούς, καθώς και ένα σημαντικός ερευνητικός σταθμός για επιστήμονες από τη χώρα μας και όλο τον κόσμο. Συνεργασίες με το Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου, καθώς και μεμονωμένα άτομα, το άνοιγμα προς τα ιδρύματα στους τομείς του τουρισμού και των επιχειρήσεων, και μια εξαιρετική συνεργασία με την πόλη του Βελιγραδίου και τη Δημοκρατία της Σερβίας άνοιξαν το δρόμο για το Μουσείο να πραγματοποιήσει σημαντικά έργα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Ως θεσμός επιδιώκουμε την υλοποίηση ενός δυναμικού και πολυσχιδούς προγράμματος που αντιμετωπίζει ισότιμα θέματα από την ιστορία, την αρχαιολογία και την τέχνη, με έμφαση στη συμπερίληψη.

Προσδίδουμε ιδιαίτερη προσοχή στην εκθεσιακή πολιτική μας και στην υποστήριξη της ανάπτυξης της σκηνής της σύγχρονης τέχνης, προάγοντας εξειδικευμένους διαλόγους μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος. Η συνεργασία μεταξύ ποικίλων δημιουργικών επαγγελματιών, το ενδιαφέρον οι εκθέσεις να μην αποτελούν απλές παρουσιάσεις, αλλά πρωτότυπους καλλιτεχνικούς σχεδιασμούς με δημιουργική ποιότητα, έχουν καθιερώσει το Μουσείο μας ως σημείο έκθεσης του έργου ορισμένων από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες της παγκόσμιας καλλιτεχνικής σκηνής. Έχοντας πλήρη επίγνωση ότι οι προσπάθειές μας πρέπει να αφήσουν σημάδι στο μέλλον, δεσμευόμαστε για περαιτέρω ανάπτυξη του Μουσείου, ενώ αναμένονται σημαντικές εξελίξεις στη διατήρηση και παρουσίαση των συλλογών μας.

Το πρόγραμμα διεθνούς συνεργασίας του Μουσείου Πόλης του Βελιγραδίου έχει ιδιαίτερη σημασία για την κοινότητα ως ευκαιρία ανάπτυξης θεμάτων στους τομείς του πολιτισμού, της τέχνης και της

κληρονομιάς. Η έκθεση με τίτλο «Από την Κρήτη στον Δούναβη» στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη, ένα πρόγραμμα που θα παρουσιάσει μια ομάδα εικόνων από το κληροδότημα Σέκουλιτς για πρώτη φορά εκτός Σερβίας, υπερβαίνει την απλή υπογράμμιση των δεσμών μεταξύ των Ορθοδόξων λαών — τονίζει τους άρρηκτους δεσμούς μέσα από το κοινό παρελθόν των Βαλκανίων συνολικά.

Η αντιπροσωπευτική συλλογή εικόνων από το κληροδότημα Σέκουλιτς, ενός από τα κληροδοτήματα του Μουσείου της Πόλης του Βελιγραδίου, αποτελεί την μεγαλύτερη συλλογή αυτού του είδους στη χώρα μας. Οι Μίλαν και Πάβα Σέκουλιτς ήταν διάσημοι συλλέκτες από το Βελιγράδι. Συνέλεξαν έργα σύγχρονης τέχνης, αλλά η αγάπη τους για την θρησκευτική τέχνη τους ενθάρρυνε να κατευθύνουν το πάθος τους στη διαμόρφωση και μίας συλλογής εικόνων. Το κληροδότημά τους βρίσκεται υπό τη φύλαξη του ιδρύματός μας από το 1970, όταν οι κληροδότες παρέδωσαν την τελική συλλογή τους για φύλαξη, όπου και διατηρείται στην αρχική της κατάσταση και σήμερα.

Η παρουσία Ρώσων μεταναστών στο Βελιγράδι μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων έπαιξε σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ζωή της πόλης και είχε ισχυρή επιρροή στη διαμόρφωση της συλλογής Σέκουλιτς. Το γεγονός ότι αυτή η περίοδος χαρακτηρίστηκε από αυξημένο ενδιαφέρον για την βυζαντινή και σερβική μεσαιωνική τέχνη, καθώς και οι προσωπικές προτιμήσεις των συλλεκτών, συνέβαλαν στον αγώνα των Σέκουλιτς να σχηματίσουν τη συλλογή τους και, κάτω από συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες, να επιμένουν στην μονοπάτι της κληροδότησης μιας μοναδικής συλλογής στις επόμενες γενιές.

Οφείλω μεγάλη ευγνωμοσύνη σε όλους τους φορείς και τα άτομα που ανιδιοτελώς βοήθησαν στην πραγματοποίηση αυτής της σημαντικής συνεργασίας: τα Υπουργεία Πολιτισμού της Δημοκρατίας της Ελλάδας και της Δημοκρατίας της Σερβίας, τον Γραμματέα Πολιτισμού της Πόλης του Βελιγραδίου, την Διευθύντρια του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη, κα Αγαθονίκη Τσιλιπάκου, τον Προϊστάμενο του Τμήματος Εκθέσεων, Επικοινωνίας και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, κ. Αναστάσιο Αντωνάρα, την αρχιτέκτονα, κα Αναστασία Καραδημητρίου, την ομάδα των συναδέλφων μου από το Μουσείο Πόλης του Βελιγραδίου, και την επιμελήτρια Angelina Banković, επικεφαλής του τμήματος ιστορίας πολιτισμού και τέχνης.

Τον Ivan Milošević, επιμελητή-εθνολόγο, τον Bojan Veljković και τον Miloš Djuran, συντηρητές, για την πραγματοποίηση αυτής της έκθεσης.

Εκφράζω την ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη μου στην καθ. Αλεξάντρα Κουτσέκοβιτς, την συγγραφέα του κειμένου για το κληροδότημα Σέκουλιτς, τον σχεδιαστή κ. Filip Šolno για τη δημιουργία εικονικού περιεχομένου, καθώς και την Ραδιοτηλεόραση της Σερβίας (RTS) για την χορηγία επικοινωνίας.

JELENA MEDAKOVIĆ
 Director of the Belgrade City Museum
 Painter (MA Fine Art)
 Conservator / Restorer

Belgrade City Museum was founded in 1903. From its inception until today, the Museum has grown into the largest complex-type heritage institution in the Republic of Serbia. The collections we take care of bear witness to the long and rich, almost 8000-year-old, history of our capital, highlighting the importance of this region, and underlining both the national and the supranational importance of cultural heritage from this part of the world.

The Museum covers approximately 30,000 square metres of space, comprising a total of twenty buildings (of which 11 are museums and legacies), an archaeological site, a memorial complex, a gallery-type exhibition space, and administrative facilities. The Museum has inherited a collection of over 157,000 artifacts that bear witness to the development of the Serbian capital, from prehistoric to modern times. In addition to the collections, it also looks after close to 50 movable legacies.

The Museum's activities are carried out through an organisational structure, functionally divided into departments of archaeology, history, history of culture, and history of art, which, in addition to art and music, also include collections in the domains of science, education, culture and sports. In addition to the aforementioned, the Museum houses a protection and conservation department, with a documentation centre, as the Museum's educational facility.

An important segment of the institution's work is its publishing activity, with a special emphasis on the publication of the Belgrade City Museum Annual, continuously published since 1965.

Belgrade City Museum is also a training and licensing centre for young experts, as well as an important research station for scientists from our country and around the world. Collaboration with the University of Belgrade, as well as individuals, openness toward institutions in the domains of tourism and business, and an exceptional cooperation with the City of Belgrade and the Republic of Serbia paved the way for the Museum to realise important projects at home and abroad.

As an institution, we strive for the realisation of a dynamic and diverse programme that treats topics from history, archeology and art with equal importance, with an emphasis on inclusivity.

We dedicate careful attention to the exhibiting practice, and support the development of the contemporary art scene, thus establishing specific dialogues between the past and the present. The collaboration between diverse creative professions, the aspiration that the exhibitions are not merely presentations but artistic concepts with a creative quality, have established our Museum as the address for exhibiting the work of some of the most important artists on the global art scene. Fully aware that our efforts must leave a mark in the future, we are committed to further developing the Museum, while anticipating significant advancements in the preservation and presentation of our collections.

Belgrade City Museum's international cooperation program is of particular importance for the community as an opportunity to develop topics in the fields of culture, art, and heritage. The exhibition titled *From Crete to the Danube* at the Museum of Byzantine Culture in Thessaloniki, a project that will present a collection of icons from the Sekulić Legacy for the first time outside of Serbia, goes beyond just underlining the connections between the Orthodox peoples — it emphasises the unbreakable connections in the common past of the Balkans as a whole.

The representative collection of icons from the Sekulić Legacy, one of the legacies of the Belgrade City Museum, is the largest collections of this kind in one place, in our country. Milan and Pava Sekulić were renowned collectors from Belgrade. They collected works of contemporary art, but their love for sacral art encouraged them to direct their passion towards the formation of a collection of icons. Their Legacy has been in the custody of our institution since 1970, when its donors handed over their definitive collection for safekeeping, where it is maintained in its original condition today.

The presence of Russian émigrés in Belgrade between the two world wars played a significant role in the social life of the city, and had a strong influence on the formation of the Sekulić collection. The fact that this period was characterised by an increased interest in Byzantine and Serbian medieval art, as well as the personal affinities of the collectors, contributed to the Sekulićs' struggle to form their collection, and, under specific historical circumstances, persevere in their path of bequeathing a unique collection to future generations.

I owe much gratitude to all the parties that selflessly helped with the realisation of this important collaboration: the Ministries of Culture of the Republic of Greece and the Republic of Serbia, the Secretariat for Culture of the City of Belgrade, the Director of the Museum of Byzantine Culture in Thessaloniki, Mrs. Agathoniki Tsilipakou, the Head of the Department for Exhibition and Educational Activities of the Museum of Byzantine Culture, Mr. Anastasios Antonaras, the architect, Mrs. Anastasia Karadimitriou, the team of my colleagues from Belgrade City Museum, and curator Angelina Banković, head of the department for the history of culture and art.

Ivan Milošević, curator-ethnologist, Bojan Veljković and Miloš Djuran, conservators, for the realisation of this exhibition.

I express my special gratitude to prof. Dr. Aleksandra Kučeković, the author of the text on the Sekulić Legacy, designer Filip Šoln for the creation of virtual content, as well as Radio Television of Serbia (RTS) for the media support.

ЈЕЛЕНА МЕДАКОВИЋ
Директорка Музеја града Београда
академски сликар
конзерватор-рестауратор

Музеј града Београда основан је 1903. године. Од свог оснивања до данас, нарастао је у највећу установу заштите комплексног типа у Републици Србији. Колекције о којима се старамо сведоче о дугој и богатој, готово 8000 година старој, историји наше престонице, истичући значај овог подручја и наглашавајући како национални тако и наднационални значај културног наслеђа са ових простора.

Музеј се простира на око 30.000 м², а у његов састав улази двадесет објекта од чега једанаест музеја и легата, археолошко налазиште, споменички комплекс, излагачки простор галеријског типа, као и објекти административне намене. Музеј баштини збирку од преко 157.000 артефаката који сведоче о развоју главног града од праисторије до савременог доба, а поред збирки, Музеј се стара и о готово 50 покретних легата.

Делатност се обавља кроз организациону структуру подељену на одсеке за археологију, историју, историју културе и историју уметности. Поред ликовних и музичких збирки, Музеју припадају и збирке за науку, просвету, културу и спорт, а поред поменутих, постоји и одсек за заштиту и конзервацију са документационим центром, као одељење за музејску едукацију.

Значајан сегмент рада установе представља издавачка делатност, са посебним акцентом на публикацију Годишњака града Београда, који без прекида излази од 1965. године.

Музеј града Београда је и центар за обуку и лиценцирање младих стручњака, као и значајна истраживачка станица за научнике из наше земље, али и из целог света. Сарадња са Универзитетом као и појединцима, отвореност ка туристичким и привредним субјектима, изузетна кооперација са Градом Београдом и Републиком Србијом отвориле су пут Музеју града за реализацију значајних пројеката у земљи и у иностранству.

Као установа, тежимо реализацији динамичног и разноврсног програма који подједнако третира теме из историје, археологије и уметности, са акцентом на инклузивности свих наших програма.

Посебно пажљиво радимо на излагачкој пракси и подршци развоју савремене ликовне сцене, развијајући специфичне дијалоге између прошлости и садашњости. Колаборација различитих креативних струка, тежња да изложбе не буду тек презентација већ својеврстан уметнички концепт који има квалитет стваралачког, наш Музеј су определиле као излагачку адресу неким од најзначајнијих уметника светске ликовне сцене. Свесни да наша залагања морају да оставе траг у будућности, радимо на даљем развоју Музеја, и очекујмо значајне помаке на плану презервације и презентације наших колекција.

Програм међународне сарадње коју Музеј развија, посебно је значајан за заједницу као могућност развоја тема из културе, уметности и наслеђа. Изложба *Од Криџа до Дунава* у Музеју византолошке културе у Солуну, пројекат који ће први пут ван Србије приказати збирку Легата икона Секулић, не само да потцртава везу православних народа, већ и наглашава нераскидиву везу заједничке прошлости свих народа Балкана.

Легат икона Секулић, један од легата из састава Музеја града Београда, репрезентативна је и највећа колекција икона на једном месту у нашој земљи. Милан и Пава Секулић спадају у значајне београдске колекционаре. Сакупљали су дела савремене уметности, али их је љубав према црквеној уметности подстакла да своју страст усмере ка формирању колекције икона. Од 1970. Легат је на старању у Музеју града, а дародавци, брачни пар Секулић, предали су на чување дефинисану колекцију која се у изворном стању чува и данас.

Руска емиграција присутна у Београду између два светска рата, као значајан чинилац друштвеног и социјалног живота града, имала је снажан утицај на формирање колекције брачног пара Секулић. Чињеница да је тај период карактерисало појачано интересовање за византијску и српску средњовековну уметност, као и лични афинитети колекционара, допринели су борби Секулића да формирају своју колекцију, и да у веома специфичним историјским околностима истрају на свом путу завештавања једне јединствене збирке поколењима.

Велику захвалност дугујем свима који су несебично помогли реализацију ове значајне сарадње:

Министарствима за културу Републике Грчке и Републике Србије, Секретаријату за културу града Београда, директорки Музеја византолошке културе у Солуну, госпођи Агатоники Цилипаку, Шефу одељења за изложбену и едукативну делатност Музеја византолошке културе, господину Анастасиосу Антонarasу, архитекти, госпођи Анастасији Карадимитриоу, тиму мојих колега из Музеја града Београда, и кустосу Ангелини Банковић, шефу одсека за историју културе и уметности.

Ивану Милошевићу, кустосу-етнологу, Бојану Вељковићу и Милошу Ђурану, конзерваторима, за реализацију изложбе.

Посебну захвалност изражавам проф. Др Александри Кучековић, ауторки текста о Легату, дизајнеру Филипу Шолну на изради виртуелних садржаја, као и медијској подршци РТС-а.

Καθηγ. δρ. ΑΛΕΞΑΝΤΡΑ ΚΟΥΤΣΕΚΟΒΙΤΣ
Ιστορικός τέχνης

Η λάμψη του μεταβυζαντινού βαλκανικού κόσμου – εικόνες από τη Συλλογή Σέκουλιτς στο Βελιγράδι

Παρόλο που οι λάτρες της τέχνης από το Βελιγράδι, ο αρχιτέκτονας Μίλαν Σέκουλιτς και η σύζυγός του Πάβα, ξεκίνησαν να συλλέγουν εικόνες που προέρχονταν από τη δεκαετία του 1930, του 20ου αιώνα, κυρίως έργα ρωσικών επαρχιακών εργαστηρίων του 17ου έως και πρώιμου 20ου αιώνα, η προσοχή τους πολύ γρήγορα στράφηκε και σε εικόνες σερβικής, ελληνικής και ιταλοκρητικής καταγωγής, προϊόντα του ιδιαίτερου βαλκανικού μεταβυζαντινού πολιτισμού της πρώιμης σύγχρονης εποχής. Του κόσμου αυτού βασικός παράγοντας προσδιορισμού της ταυτότητας, πολύ γρήγορα μετά τις τουρκικές κατακτήσεις στα Βαλκάνια που έφτασαν μέχρι τον Δούναβη, και ως ειδοποιός διαφορά σε σχέση με τη θρησκευτική και την εθνοτική ξενικότητα των εισβολέων, έγινε η ένταξη στην ορθοδοξία, στη χριστιανική, δηλαδή, πίστη. Ο κόσμος αυτός αποτελούσε ένα ποικιλόμορφο υπόστρωμα, στο οποίο οι μη σχηματισμένες εθνοτικές και εθνικές ταυτότητες βρίσκονταν σε καταστολή για μερικούς αιώνες και υποβάλλονταν σε ένα ουτοπικό όνειρο περί διατήρησης «της πίστης των πατέρων», έως την επιστροφή της χρυσής εποχής των ορθοδόξων ηγετών.

Τη Συλλογή Σέκουλιτς, η οποία προβάλλεται στην παρούσα Έκθεση με μια επιλογή εικόνων από σερβικά, ελληνικά και ιταλοκρητικά εργαστήρια, μπορεί κανείς να την αφουγκραστεί ως μια ιδιότυπη ανθολογία των κυρίαρχων χαρακτηριστικών της οπτικής λαϊκής κουλτούρας της βαλκανικής ορθοδοξίας από τον 16ο έως το τέλος του 19ου αιώνα. Κατά κύριο λόγο δεν πρόκειται για έργα υψίστης καλλιτεχνικής ποιότητας, ή μεσαιωνικής προέλευσης. Στη Συλλογή περιλαμβάνεται μόνο μία εικόνα από την εποχή πριν την τουρκική κατοχή και την παρακμή των χριστιανικών ελίτ στα Βαλκάνια, οι οποίες υπήρξαν εκπρόσωποι της υψηλής κουλτούρας – η εικόνα *Η Αγία Τριάς (Η Φιλοξενία του Αβραάμ)*, η οποία έχει υποστεί μεγάλες ζημιές, φέρει σερβική επιγραφή και χρονολογείται στα τέλη του 14ου ή στις αρχές του 15ου αιώνα. Στην εικόνα αυτήν αναγνωρίζουμε το χέρι ενός ταλαντούχου τεχνίτη κομψών μορφών και φωτεινών χρωματισμών. Οι συνθήκες, κάτω από τις οποίες ζούσαν οι χριστιανοί στα Βαλκάνια, υπό τον τουρκικό ζυγό, επαναπροσδιόρισαν εξ ολοκλήρου την πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή, στην οποία η συστηματική προσήλωση στην ορθόδοξη καλλιτεχνική παράδοση έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο. Ωστόσο, εξαιρουμένων μερικών σπουδαίων κέντρων, τα οποία και μετά το «σβήσιμο» του Βυζαντίου και των βαλκανικών χριστιανικών κρατιδίων του Μεσαίωνα κατάφεραν να διατηρήσουν την ποιότητα των προηγούμενων υψηλών προτύπων στην εικονογραφική παραγωγή, όπως η Κρήτη και το Άγιον Όρος, τα περισσότερα εργαστήρια στη βαλκανική ενδοχώρα αναπτύσσονταν υπό συνθήκες στις οποίες η επαφή με τις παλαιότερες πρακτικές και πρότυπα με τον καιρό ολοένα και εξασθενούσε. Η πλειοψηφία των εικόνων που διασώθηκαν στη Συλλογή Σέκουλιτς δημιουργήθηκαν από ανώνυμους τεχνίτες – ζωγράφους από τον 16ο έως τον 19ο αιώνα, ενώ η επιλογή αυτών απεικονίζει κάθε εικονογραφική και στυλιστική ποικιλομορφία του βαλκανικού μεταβυζαντινού θρησκευτικού πολιτισμού. Η εικόνα αποτέλεσε το ιδανικό μέσο μεταφοράς οπτικών προτύπων – ως φορητό θρησκευτικό αντικείμενο, με μεγάλη ευκολία ακολουθούσε τη μεταναστευτική πορεία των καλλιτεχνών, των δεξιотεχνών και των εμπόρων, η οποία ξεκινούσε από τον νότο και συγκεκριμένα από την περιοχή που βρισκόταν υπό τη δικαιοδοσία της Αρχιεπισκοπής Αχρίδας και του ανανεωμένου Πατριαρχείου Ιπεκίου και συνεχιζόταν προς τις παραδουνάβιες ηγεμονίες και τις περιοχές της Αδριατικής και τις ορθόδοξες κοινότητες που σχηματίζονταν υπό την κυριαρχία των Ενετών και των Αψβούργων, αλλά και ανατολικότερα, προς τα ορθόδοξα ρουμανικά βασίλεια και προς τη Ρωσία.

Όπως συμβαίνει και σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, έτσι και στη Συλλογή Σέκουλιτς, οι πιο ποιοτικές εικόνες είναι εκείνες με ελληνική και συγκεκριμένα κρητική προέλευση. Θεωρείται ότι από το εργαστήριο του φημισμένου Κρητικού ζωγράφου του 15ου αιώνα Ανδρέα Ρίτζου προέρχεται η εικόνα με την μέχρι τη μέση μορφή της *Παναγίας «του Πάθους» με τον Χριστό*, την οποία πλαισιώνουν δύο μικρές φιγούρες αγγέλων με τα σύμβολα της οδύνης. Αν και πρόκειται για δύο πολύ παραδοσιακές εικονογραφήσεις, η εικόνα αυτή ταυτοχρόνως αποτελεί και την παλαιότερη στην εν λόγω Συλλογή μαρτυρία της έντονης επιρροής των δυτικών οπτικών προτύπων στους Κρητικούς και Έλληνες αγιογράφους της εποχής. Η Συλλογή περιλαμβάνει και παραδείγματα άλλων εικόνων Ελλήνων ζωγράφων, με παραστάσεις της Παναγίας με τον Χριστό, οι οποίες χρωστούν τα κύρια εικονογραφικά τους πρότυπα στην καθολική λαϊκή ευλάβεια – η εξαιρετική *Pietà*, πιθανόν από τον πρώιμο 17ο αιώνα, αποτελεί έργο αγνώστου καλλιτέχνη, ενώ στην Έκθεση προβάλλονται ξεχωριστά δύο εικόνες οι οποίες απεικονίζουν την Παναγία «Θρηνούσα» να ατενίζει τον Εσταυρωμένο, Τον οποίο κρατά στα χέρια της. Η μορφή της Παναγίας και τα θέματα που σχετίζονται με τη λατρεία της υπήρξαν ιδιαίτερα δημοφιλή στις ορθόδοξες βαλκανικές περιοχές του νέου αιώνα, γεγονός το οποίο αντικατοπτρίζεται και στη Συλλογή Σέκουλιτς. Οι περισσότερες εικόνες είναι αυτές με κλασικές απεικονίσεις μέχρι τη μέση της Παναγίας με τον Χριστό, όπως είναι τα δύο εξαιρετικής ποιότητας παραδείγματα της «Ελεούσας» από τον 16ο αιώνα, ενώ από μεταγενέστερες εποχές προέρχονται δημοφιλείς συνθέσεις λατρευτικών πρακτικών, οι οποίες, εκτός από την Παναγία, συμπεριλάμβαναν και αναπαραστάσεις διαφόρων αγίων.

Στις πιο ποιοτικές εικόνες της Συλλογής Σέκουλιτς οπωσδήποτε οφείλουμε να συμπεριλάβουμε τον *Άγιο Ιωάννη τον Βαπτιστή* που υπογράφει ο ζωγράφος Κωνσταντίνος Τζάνες (1633–1685), ο οποίος από την Κρήτη μετανάστευσε στη Βενετία. Η μορφή του Αγίου Ιωάννη απεικονίζεται στο πλούσιο και γνωστό κρητικό ύφος, το οποίο υποστήριζε με μεγαλύτερη συνέπεια την εξάρτηση από τα ανατολικά ορθόδοξα πρότυπα. Παρόλα αυτά, ο ιδιαίτερος διαχωρισμός της μορφής του Αγίου από το παραδοσιακό εικονογραφικό σκηνικό της Δέησης καθιστά δυνατή την άμεση και οικεία παρατήρηση αυτού, χαρακτηριστικό γνώρισμα της κοσμικής πρακτικής παρουσίας πορτρέτων στον δυτικό κόσμο. Μεταξύ των ελληνικών και των ιταλοκρητικών εικόνων, και με βάση την ποιότητα, πρέπει να ξεχωρίσουμε και τον *Άγιο Γεώργιο Κεφαλοφόρο* από τον 17ο αιώνα, που, όπως και η προηγούμενη εικόνα, του Κωνσταντίνου Τζάνε, κατέληξε στις περιοχές των Δυτικών Βαλκανίων πιθανόν ως δώρο ή ως απόκτημα κάποιου ευκατάστατου εμπόρου ή τεχνίτη.

Μια λεπτομερής χαρτογράφηση των εικονογραφικών προτύπων της Συλλογής Σέκουλιτς θα οδηγούσε στη διαπίστωση ότι αυτά αντικατοπτρίζουν την ποικιλόμορφη λαϊκή ορθόδοξη ευλάβεια στα Βαλκάνια, κατά την εποχή της τουρκοκρατίας. Οι λατρείες των Αγίων πολεμιστών *Γεωργίου και Δημητρίου* ήταν εξαιρετικά διαδομένες, ενώ η Συλλογή περιλαμβάνει και έναν αριθμό εικόνων με αναπαραστάσεις της μορφής του *Αγίου Σπυρίδωνα*, ή του σκηνώματος στην Κέρκυρα με τα λείψανά του. Από τον 18ο αιώνα πολύ σημαντικός (μετα)φορέας των οπτικών προτύπων γίνεται η χαλκογραφία και έτσι μερικές από τις μεταγενέστερες πιο ποιοτικές εικόνες ελληνικής προέλευσης δημιουργήθηκαν σύμφωνα με τα πρότυπα που διέδωσε το μέσο αυτό, προηγουμένως άγνωστο στον βαλκανικό ορθόδοξο πολιτισμό. Τα ιταλοκρητικά και βορειοελληνικά αγιογραφικά κέντρα άσκησαν μεγάλη επιρροή στην παραγωγή των Σέρβων ζωγράφων, ιδιαίτερα από τον 17ο αιώνα. Από τη Συλλογή ξεχωρίζουν οι εικόνες που ζωγράφισε ο αγιογράφος Ράντουλ, ο σπουδαιότερος ζωγράφος του δεύτερου μισού του 17ου αιώνα από την περιοχή της Σερβίας, ο οποίος επιμελώς υπέγραφε τα έργα του και έτσι σήμερα γνωρίζουμε ότι δεχόταν παραγγελίες από κάθε ορθόδοξη κοινωνική τάξη της εποχής – από επαρχιακούς ιερείς και μοναχούς, ευκατάστατους τεχνίτες, μέχρι και τον Πατριάρχη Ιπεκίου. Η εικόνα *Δέσις* με έξι όρθιους αγίους στο κάτω μέρος της, μεταξύ των οποίων και οι δύο σπουδαιότεροι Σέρβοι Άγιοι – ο Συμεών Νεμάνια και ο Σάββας, αποτελεί τη μοναδική εικόνα με την υπογραφή του στη Συλλογή, αν και συγγενικού ύφους έργα μπορούν να θεωρηθούν μερικά ακόμη παραδείγματα, συμπεριλαμβανομένης της εικόνας με την αναπαράσταση της *Αγίας Τριάδος* με τους αγίους

και την εικόνα με τις σκηνές από τον βίο του Αγίου Νικολάου. Στον υποτιθέμενο μαθητή του Ραντούλ, τον αγιογράφο Δημήτριο Δασκάλου, αποδίδουν οι ερευνητές την εικόνα ο Άγιος Λουκάς ζωγραφίζει την Παναγία, η οποία πιθανότατα δημιουργήθηκε στα τέλη του 17ου αιώνα.

Οι δημιουργοί της πλειοψηφίας των μεταγενέστερων εικόνων της Συλλογής Σέκουλιτς, οι οποίες φέρουν επιγραφές στη σερβική γλώσσα, παρέμειναν ανώνυμοι κατά τον 18ο και 19ο αιώνα. Η τέχνη τους αναπτυσσόταν σε περιοχές οι οποίες αργοπορούσαν καλλιτεχνικά σε σχέση με τον λοιπό ευρωπαϊκό κόσμο, προσπαθώντας να διατηρηθούν στην ορθοδοξία μέσω της καλλιέργειας των παλαιών αγιογραφικών προτύπων. Παρόλα αυτά, οι Σέρβοι εικονογράφοι, ταξιδεύοντας σε όλα τα Βαλκάνια με σκοπό την ανεύρεση απασχόλησης, εξέθεσαν την καλλιτεχνική τους αφέλεια σε διάφορες επιρροές – από τοπικά παραδοσιακά μοντέλα, καθώς και πρότυπα ελληνικής προέλευσης, μέσω εικόνων προερχόμενων από ρωσικά επαρχιακά εργαστήρια και καλλιτεχνικές κοινότητες Βλάχων, μέχρι και αμεσότερες επιρροές της δυτικής μπαρόκ τέχνης, η οποία έφερνε μια νέα εποχή στην τεχνοτροπία – τη χαλκογραφική εκτύπωση. Σε αυτήν την ανταλλαγή εμπειριών διαμορφώθηκε μια ιδιόμορφη εικαστική γλώσσα εντυπωσιακών μορφών, αφηγηματικών και διακοσμητικών λεπτομερειών και φωτεινών χρωματισμών, η οποία απευθυνόταν κυρίως σε επαρχιακές εκκλησίες και μοναστήρια. Οι εικόνες των ζωγράφων των Βαλκανίων του 18ου αιώνα αποτελούν ένα ιδιόμορφο υπόστρωμα της λαϊκής τέχνης που συχνά επιβιώνει στο όριο του ναΐφ. Η γλώσσα αυτή, ωστόσο, συνέβαλε σημαντικά ώστε τα σπουδαία θεολογικά οχυρά της Ορθοδοξίας να παραμείνουν βαθιά ριζωμένα στη συλλογική μνήμη των χριστιανικών Βαλκανίων κατά το νέο αιώνα.

Prof dr ALEKSANDRA KUČEKović
Art Historian

Brilliance of the Post-Byzantine Balkan World – Icons of the Sekulić Collection from Belgrade

Art lovers from Belgrade, Architect Milan Sekulić and his wife Pava, initiated their collection of icons in the 1930s with the works of Russian provincial workshops dating between the 17th and the early 20th century. However, their sphere of interest soon expanded to include icons of Serbian, Greek and Italo-Cretan origin, produced by a particular post-Byzantine culture from the Balkans in the early modern age. Soon after the Ottoman conquests in the Balkans, this world, whose principal identification determinant, as a basic distinction in relation to the religious and ethnic foreignness of the conquerors, became belonging to the Orthodox, i.e. Christian faith, represented a diverse substrate in which the unformed ethnonational identities were adjourned for several centuries and subjected to the utopian dream of maintaining the “faith of the fathers”, until the return of the golden age of Orthodox rulers.

The Sekulić Collection, presented in this exhibition through a selection of icons from Serbian, Greek and Italo-Cretan workshops, can, in a manner of speaking, be considered an anthology of the dominant characteristics of popular visual culture from the Orthodox Christian world in the Balkans between the 16th and the late 19th century. In most part, these are neither works of uppermost artistic quality, nor of medieval origin. The collection includes only one icon from the time before the Ottoman conquests and the subsequent decay of Christian elites in the Balkans – the patrons of high culture. On a significantly damaged, late 14th or early 15th century icon of the *Holy Trinity (Abraham's Hospitality)*, with a Serbian inscription, the hand of a gifted master is recognised, bearing elegant figures and enlightened colouring.

The conditions in which Christians in the Balkans lived under Ottoman rule created new determinants of cultural and artistic life, in which programmatic reliance on the Orthodox artistic tradition played a notable role. However, with the exception of several important centers such as Crete and Mount Athos, which, after the disappearance of the Byzantine Empire and the medieval Christian states in the Balkans, managed to maintain the quality of earlier high paragons, most of the workshops of the Balkan hinterland developed under conditions in which contact with older practices and patterns progressively weakened. The majority of the icons in the Sekulić Collection were created by anonymous masters – Zografs – from the 16th to the 19th century. Their selection reflects the iconographic and stylistic diversity of the post-Byzantine religious culture in the Balkans. The icon was an ideal medium for transferring visual forms. As a portable religious artefact, it easily followed the migration routes of artists, craftsmen and traders from the south, i.e. areas under the jurisdiction of the Archbishopric of Ohrid and the renovated Patriarchate of Peć, towards the Adriatic and Danubian regions and the Orthodox communities living under Venetian and Habsburg rule, as well as further to the east, towards Orthodox Romanian principalities and Russia.

As in the specific historical context, so in the Sekulić Collection, the highest quality icons are of Greek, i.e. Cretan origin. It is believed that the waist up portrait of the *Mother of God "Passionate" with Christ*, flanked by two minuscule angel figures with tools of suffering, originates from the workshop of the famous 15th century Cretan painter Andreas Ritzos. Although deriving from a very traditional Orthodox art conception, this icon is also the oldest testimony within the collection, of the intensive impact of Western visual patterns on Cretan and Greek icon painters of the time. The collection includes other icons by Greek painters with representations of the Virgin with Christ, that owe their iconographic accents to popular Catholic pieties – the extraordinary *Pietà*, probably originating from the early 17th century, and two icons in the exhibition, depicting the Virgin "Sorrowful" in contemplation over the Crucifix that she holds in her hands. The figure of the Mother of God and the topics related to her cult were very popular in the Orthodox environment of the modern era in the Balkans, which is also reflected in the Sekulić Collection. The most numerous icons are the classic waist up portraits of the Virgin with Christ, such as the two exceptionally high quality 16th century specimens of "Eleuse", while the popular composites of practical devotion, which, in addition to the Virgin, include scenes with different saints, are of a later date.

One of the finest artefacts in the Sekulić Collection is the icon *Harbinger Saint John* by the Greek painter Constantine Zane (1633–1685), who migrated from Crete to Venice. The character of St. John is presented in a lavish and recognizable Cretan style, which consistently nurtured the reliance on the Eastern Orthodox ideals. However, the striking separation of the character of the saint from the traditional iconographic context of Deesis, allow for a more direct and intimate observation, characteristic of the Western world's secular portraiture practice. In terms of quality, among the Greek and Italo-Cretan icons, the 17th century icon of *Saint George Kefaloforos* stands out. Like the previously mentioned work by Constantine Zane, it too probably found its way to the Western Balkans as a gift or a possession of a wealthy merchant or artisan.

A detailed mapping of the iconographic patterns of the Sekulić Collection establishes that they represent a reflection of various popular Orthodox devotions in the Balkans during the times of the Ottoman rule. The cults of the *Holy Warriors George and Demetrius* are very pronounced, while the Collection also includes several icons with representations of the figure of *Saint Spyridon*, or the tabernacle in Corfu that houses his relics. From the 18th century onward, copperplate graphics became an important carrier for the transfer of visual patterns. Some of the later, higher-quality icons of Greek origin were painted according to templates popularised through this medium, previously unknown to the Orthodox culture in the Balkans. The Italo-Cretan and Northern Greek icon painting centres also had a great influence on the artistic production of Serbian painters, especially from the onset of the 17th century. The collection features icons created by Radul, the most important painter in the Serbian environment in the second half of the 17th century.

Thanks to the fact that Radul diligently signed his icons, we know that he had patrons in all strata of the Orthodox social order of the time – from village priests and monks, through wealthier artisans, all the way to the Patriarch of Peć. The icon of *Deeisis* with six saints standing in the lower register, including two of the most important Serbian saints – Simeon Nemanja and Sava, is the only icon in the collection with Radul's signature, but several other examples can be considered related stylistic works, including an icon with the representation of *The Holy Trinity with the Saints*, and *Saint Nicholas with Hagiography*. Art historians attribute the presumed late 17th century icon *Saint Luke Paints the Icon of the Virgin* to Radul's superior student, the icon painter Dimitrije Daskal.

The authors of most of the more recent icons within the collection that bear inscriptions in the Serbian language, remained anonymous in the 18th and 19th centuries. Their painting developed in an environment that, in the artistic sense, lagged behind the rest of the European world, trying to maintain orthodoxy by cultivating antiquated icon painting patterns. Nevertheless, Serbian 'zograph' painters, traveling throughout the Balkans in search of work, exposed their artistic naivety to various influences – from local traditional models and those originating from the Greek sphere of influence, through icons of Russian provincial workshops and Wallachian painting groups, to much more direct influences of Western baroque art, ushered in by a new media age of copperplate graphic printing. In this exchange of experiences, a distinctive visual language of impressive figures, narrative and decorative details, and bright colours emerged, intended mainly for village churches and monasteries. The icons of Balkan painters from the 18th century form a peculiar substrate of popular art that often exists on the very fringes of the naïve. However, this significantly contributed to the important theological strongholds of Orthodoxy, remaining deeply present in the collective memory of the Christian Balkans in the new century.

Проф др АЛЕКСАНДРА КУЧЕКОВИЋ

Историчарка уметности

Сјај поствизантијског балканског света – иконе из београдске Збирке Секулић

Иако су београдски љубитељи уметности, архитекта Милан Секулић и његова супруга Пава, своју колекцију икона иницирали 30-их година 20. stoleћа углавном делима руских провинцијских радионица од 17. до раног 20. stoleћа, њихова је пажња врло брзо проширена и на иконе српског, грчког и итало-критског порекла које је произвела особена балканска поствизантијска култура раног модерног доба. Тај свет, чија је основна идентификациона одредница, врло брзо након турских освајања на Балкану све до реке Дунав, као основна дистинкција у односу на религијску и етничку страност завојевача, постала припадност православној, односно хришћанској вери, представљао је разнолики супстрат у ком су неформирани етно-национални идентитети били успавани на неколико stoleћа и подвргнути утопијском сну о одржању „вере отаца“, до повратка златног доба правоверних владара.

Збирка Секулић, представљена на овој изложби избором икона српских, грчких и итало-критских радионица, може се посматрати као својеврсна антологија доминантних карактеристика популарне визуелне културе балканског православља од 16. до краја 19. stoleћа. То, у највећој мери, нису дела врхунских ликовних квалитета, или средњовековног порекла. У збирци је заступљена само једна

икона из времена пре турских освајања и пропадања хришћанских елита на Балкану које су биле носиоци високе културе – на знатно оштећеној икони *Свѣѣ Тројице (Госѣољубља Аврамовој)* са српским натписом, датованој у касни 14. или рани 15. век, препозната је рука даровитог мајстора елегантних фигура и просветљеног колорита. Услови под којима су живели хришћани на Балкану под Турском влашћу створили су сасвим нове детерминанте културног и уметничког живота, у којем је програмско ослањање на православну ликовну традицију играло веома важну улогу. Међутим, изузев неколико важних центара који су и након нестанка Византије и балканских хришћанских држава средњег века, у иконописној продукцији успели да задрже квалитет ранијих високих узора, попут Крита и Свете Горе, већи део радионица балканског залеђа развијао се у условима у којима је контакт са старим праксама и обрасцима током времена све више слабио. Већину икона сачуваних у збирци Секулић израдили су анонимни мајстори – зографи 16. до 19. столећа, а њихова селекција осликава сву иконографску и стилску разноликост балканске поствизантијске религиозне културе. Икона је била идеалан медиј за пренос визуелних образаца – као портативни религијски артефакт, врло лако је следила миграцијске руте уметника, занатлија и трговаца које су кретале од југа, односно подручја под јурисдикцијом Охридске архиепископије и обновљене Пећке патријаршије, према јадранским и подунавским регионима и православним заједницама које су живеле под венецијанском и хабзбуршком влашћу, али и даље на исток, према православним румунским кнежевинама и Русији.

Као и у конкретном историјском контексту, тако и у Збирци Секулић најквалитетније иконе су грчког, односно критског порекла. Верује се да из радионице чувеног критског сликара 15. столећа Андрије Рицоса потиче икона са допојасним ликом *Богородице “Сѣрасне” са Хрисѣом*, коју фланкирају две мале фигуре анђела са оруђима страдања. Иако врло традиционалне православне ликовне концепције, ова икона је уједно и најстарије сведочанство у овој збирци о интензивном утицају западних визуелних образаца на критске и грчке иконописце тог времена. У збирци су заступљене и друге иконе грчких сликара са представама Богородице са Христом, које своје иконографске акценте дугују католичким популарним побожностима – изванредна *Pietà*, вероватно из раног 17. столећа, дело је непознатог сликара, а на изложби су издвојене две иконе које приказују *Богородицу “Жалосну”*, у контемплацији над Распећем које држи у рукама. Богородичин лик и теме везане за њен култ били су веома популарни у нововековној православној средини на Балкану, а ту чињеницу одражава и Збирка Секулић. Најбројније су иконе са класичним допојасним ликовима Богородице са Христом, попут два изузетно квалитетна примерка “Елеусе” из 16. столећа, док из познијег времена потичу популарни композити практичне побожности који су, поред Богородице, укључивали и представе различитих светитеља.

Међу најквалитетније иконе у Збирци Секулић треба свакако сврстати *Свѣѣој Јована Крсѣиѣѣља* коју је потписао грчки сликар Константин Зане (1633–1685), који је са Крита мигрирао у Венецију. Лик Светог Јована представио је у раскошном и препознатљивом критском стилу који је доследније неговао ослањање на источно-православне узор. Ипак, упечатљиво издвајање лика светитеља из традиционалног иконографског сижера Деизиса, омогућују његово сасвим непосредно и интимно посматрање, карактеристично за световну портретску праксу западног света. Међу грчким и итало-критским иконама по квалитету треба издвојити и *Свѣѣој Георѣија Кефалофороса* из 17. столећа, која је, попут претходне Константина Занеа, на средишње подручје западног Балкана вероватно приспела као дар или посед неког имућнијег трговца или занатлије.

Детаљно мапирање иконографских образаца Збирке Секулић утврдило би да они представљају одраз различитих популарних православних побожности на Балкану у време турске власти. Култови *свѣѣих раѣника Георѣија и Димѣѣрија* били су веома изражени, а Збирка чува и неколико икона са

представама лика *Светиої Сїиригона*, или табернакла на Крфу са његовим моштима. Од 18. столећа веома важан носилац трансфера визуелних образаца постаје бакрорезна графика, па су тако неке од каснијих квалитетнијих икона грчког порекла сликане према предлошцима популаризованим кроз овај медиј, раније непознат православној култури на Балкану. Итало-критски и северно-грчки иконописачки центри имали су велик утицај и на продукцију српских сликара, посебно од 17. века. У Збирци се издвајају иконе које је сликао иконописац Радул, најзначајнији сликар у српској средини у другој половини 17. столећа. Он је прилежно потписивао своје иконе, па тако знамо да је поручиоце имао у свим слојевима онодобне православне друштвене вертикале – од сеоских свештеника и монаха, преко имућнијих занатлија, све до патријарха у Пећи. Икона *Деизиса* са шест стојећих светитеља у доњем делу, међу којима су и двојица најважнијих светих Срба – Симеон Немања и Сава, једина је икона са његовим потписом у збирци, али сродним стилским остварењима може сматрати још неколико примерака, укључујући икону са представом *Светије Тројице* са светитељима и житијну икону *Светиої Николе*. Радуловом претпостављеном ученику, иконописцу Димитрију Даскалу, истраживачи су приписали икону *Свети Лука слика Бојородицу*, насталу вероватно на самом измаку 17. столећа.

Аутори већине познијих икона у Збирци Секулић које носе натписе на српском језику остали су анонимни у 18. и 19. столећу. Њихово сликарство развијало се у средини која је ликовно каснила за остатком европског света, покушавајући да се у правоверју одржи неговањем старих иконописачких образаца. Ипак, српски зографски сликари, путујући широм Балкана у потрази за послом, своју ликовну наивност изложили су различитим утицајима – од локалних традиционалних модела и оних пореклом из грчке сфере, преко икона руских провинцијских радионица и влашких сликарских дружина, до много директнијих утицаја западне барокне уметности, које је доносило ново медијско време бакрорезног графичког отиска. У тој размени искустава формирао се осебујан ликовни језик упечатљивих фигура, наративних и декоративних детаља и јарког колорита, намењен, углавном, сеоским црквама и манастирима. Иконе балканских сликара од 18. века формирају осебујан супстрат популарне уметности која често егзистира на самој граници наивног. Она је, међутим, значајно допринела да важна теолошка упоришта православља остану дубоко присутна у колективној меморији хришћанског Балкана у новом веку.

Το κληροδότημα της Πάβα και του Μίλαν Σέκουλιτς

Το ζεύγος Πάβα και Μίλαν Σέκουλιτς ήταν παθιασμένοι συλλέκτες που συνέλεξαν με αφοσίωση εικόνες και άλλα αντικείμενα τέχνης για πολλές δεκαετίες. Μια πολύτιμη συλλογή που αποτελείται από 165 εικόνες που δημιουργήθηκαν μεταξύ 15ου και 20ου αιώνα στις περιοχές της Σερβίας, της Ελλάδας, της Ρωσίας, της Ιταλίας, της Βόρειας Μακεδονίας, του Μαυροβουνίου, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και της Κροατίας, εικαστικά έργα ζωγραφικής από την περίοδο μεταξύ 18ου και 20ου αιώνα, αυθεντικά έπιπλα της περιόδου, αρχαιολογικά αντικείμενα και αντίγραφα παλαιών και σπάνιων βιβλίων του 18ου και 19ου αιώνα, παραχωρήθηκε στο Μουσείο της Πόλης του Βελιγραδίου το 1987. Χάρη στο εξαιρετικό πάθος των Σέκουλιτς για τη συλλογή εικόνων, σήμερα, το Μουσείο της πόλης του Βελιγραδίου διαθέτει μια από τις μεγαλύτερες και πλέον πολύτιμες συλλογές εικόνων στη Σερβία.

Το κληροδότημα των Πάβα και Μίλαν Σέκουλιτς στεγάζεται στο αυθεντικό εσωτερικό του πρώην διαμερίσματος πέντε δωματίων του ζευγαριού στην οδό Uzun Mirkova στο Βελιγράδι.

The Legacy of Pava and Milan Sekulić

Married couple Pava and Milan Sekulić, passionate collectors, devotedly collected icons and other art objects for many decades. A precious collection consisting of 165 icons created between the 15th and 20th centuries on the territories of Serbia, Greece, Russia, Italy, North Macedonia, Montenegro, Bosnia and Herzegovina and Croatia, artistic paintings from the period between the 18th and 20th centuries, original period furniture, archaeological objects and copies of old and rare books from the 18th and 19th centuries, was given to the Belgrade City Museum in 1987. Thanks to the Sekulićs' extraordinary passion for collecting icons, today, the Belgrade City Museum possesses one of the largest and most valuable icon collections in Serbia.

The Legacy of Pava and Milan Sekulić is situated in the authentic interior of the couple's former five-room apartment in Uzun Mirkova street in Belgrade.

Легат Паве и Милана Секулић

Брачни пар Пава и Милан Секулић, страствени колекционари, предано су током више деценија сакупљали иконе и друге уметничке предмете. Драгоцена колекција, која се састоји од 165 икона, насталих у периоду од XV до XX века на простору Србије, Грчке, Русије, Италије, Северне Македоније, Црне Горе, Босне и Херцеговине и Хрватске, уметничких слика из периода од XVIII до XX века, оригиналног стилског намештаја, археолошких предмета и примерака старе и ретке књиге из XVIII и XIX века, уступљена је 1987. године Музеју града Београда. Захваљујући изузетној пасији Секулића ка прикупљању икона, Музеј града Београда данас поседује једну од највећих и највреднијих колекција икона на простору Србије.

Легат Паве и Милана Секулић смештен је у аутентичан ентеријер некадашњег петособног стана брачног пара у Узун Мирковој улици у Београду.

3C-53

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό,
 16ος αι.,
 τέμπρα σε ξύλο,
 34x42.5x2 εκ.

ZS-53

Unknown author,
The Virgin with Christ,
 XVI century,
 Tempera on wood,
 34x42.5x2 cm

3C-53

Непознати аутор,
Βοϊτοροδιца са Χρισѿом,
 XVI век,
 Темпера на дрвету,
 34x42.5x2 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

[ΜΗ (τη) Ρ' Θ (εο) Υ], [ΡΙ (ησοῦ) Σ' Χ (ριστό) Σ'].,

Στην κάτω γωνία εμφανής η υπογραφή του καλλιτέχνη /

On the lower edge is the painter's signature /

На доњој ивици налази се ауторов потпис

ΧΘΙΡ ΚΥΡ.

3C-62

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Παναγία η Θρηνωδούσα,
17ος αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
35x28x2 εκ.

ZS-62

Unknown author,
The Virgin of Threnodousa,
XVII century,
Tempera on wood,
35x28x2 cm

3C-62

Непознати аутор,
Βοϊτοροδιца Τρεногуза,
XVII век,
Τέμπера на дрвету,
35x28x2 цм

3C-64

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό,
18ος αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
42.5x30x1 εκ.

ZS-64

Unknown author,
The Virgin with Christ,
XVIII century,
Tempera on wood,
42.5x30x1 cm

3C-64

Непознати аутор,
Βοῤορογιца са Χρισῑом,
XVIII век,
Темпера на дрвету,
42.5x30x1 цм

3C-66

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία του Πάθους,
 1711,
 τέμπερα σε ξύλο,
 76x64x2.8 εκ.

ZS-66

Unknown author,
Our Lady of Passion,
 1711,
 Tempera on wood,
 76x64x2.8 cm

3C-66

Непознати аутор,
Боџородица сѡрасна,
 1711,
 Темпера на дрвету,
 76x64x2.8 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

[ΜΗ (τη) Ρ Θ (εο) Υ], [ΨΙ (ηοοϥ) Σ Χ (ριστο) Σ].

3C-70

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό
και ο Απόστολος Λουκάς,
τέλη 17ου – αρχές 18ου αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
74.5x53x2.5 εκ.

ZS-70

Unknown author,
*The Virgin with Christ
and the Apostle Luke*,
Late XVII, Early XVIII century,
Tempera on wood,
74.5x53x2.5 cm

3C-70

Непознати аутор,
Βοϊτορογυца са Хрисциѡм
и Αἰὸςῶολ Лука,
Позни XVII, рани XVIII век,
Темпера на дрвету,
74.5x53x2.5 cm

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

ΜΠ (τη) Ρ Θ (εο) Υ|
Ο ΑΓΙΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟ (ς)
ΚΑΙ ΕΒΑΚΕΛΗΣΤΙΣ ΛΟΥΚΑ (ς)

στην κάτω γωνία /
on the lower egde /
на доњој ивици:

ΧΕΡΕ Ο..
ΒΑΤΑΞΗΣ ΤΟΝ ΒΑΣΤΑΖΟΝ ΤΑ ΠΑΝ-
ΤΑ, ΧΕΡΕ ΟΤΗ ΥΠΑΡΧΙΣ, ΒΑΣΗΛΕ-
ΩΣ; ΚΑΘΕΔΡΑ, .. ΡΕ ΟΤΙ ΤΑΥΤΑ ...
ΑΣΗΝ ΑΓΑΜΕΤΑΙ ΤΗ ΓΗ, ΧΕΡΕ ΟΤΙ
ΤΑ ΕΠΙ ΓΙΑ ΣΥΧΓΟΡΕΥΗ ΟΥΝ... ΙΣ
ΧΕΡΕ ΤΗΣ... ΗΣΙΑΣ Ο ΑΣΑ... ΥΤΟΣ
ΠΥΡΓΟΣ, ΧΕΡΕ ΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΤΟΝ
ΑΝΘΡΩΠΟΝ, ΧΕΡΕ ΚΑΤΑΠΤΩΣΙΣ
ΤΟΝ ΔΑΙΜΟΝΟΝ.

ΟΡΟ ΤΟ ΤΟ

ΚΑΙ ΕΒΑΛΕΝ

ΘΥ

ΚΑΘΕΔΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΑΓΗΣ
ΚΟΡΕ ΤΗΣ ΕΠΙΤΑΓΗΣ ΟΥΚ
ΑΠΤΩΣΙΣ ΤΟΝ ΔΕΙΜΟΝΑΝ

3C-80

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό και αγίους,
 18ος αι.,
 τέμπερα σε ξύλο,
 45.5x36x1 εκ.

ZS-80

Unknown author,
The Mother of God with Christ and the Saints,
 XVIII century,
 Tempera on wood,
 45.5x36x1 cm

3C-80

Непознати аутор,
Βοήροδιца са Христѡм и свеѡиѡељима,
 XVIII век,
 Темпера на дрвету,
 45.5x36x1 цм

Επιγραφή: δεν διακρίνεται. /
 Inscription: not visible. /
 Натпис: није видљив.

3C-97

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Στέψη της Παναγίας,
 τέλη 18ου αι.,
 τέμπρα σε ξύλο,
 20.5x16.5x1 εκ.

ZS-97

Unknown author,
Coronation of the Mother of God,
 Late XVIII century,
 Tempera on wood,
 20.5x16.5x1 cm

3C-97

Непознати аутор,
Крунисање Бојородице,
 Позни XVIII век,
 Темпера на дрвету,
 20.5x16.5x1 цм

Επιγραφή: στο πίσω μέρος, διακρίνεται μερικώς: /

Inscriptions: on the back, partially legible: /

Натпис: на полеђини, делимично читљив:

L'anno 1803 asportare della casa Barekla in Sibenico da me Angelo Nicolo ... di ich 1832.

ЗС-98

Αγνώστου καλλιτέχνη,

Ο Ευγγελισμός,

18ος αι.,

τέμπερα σε ξύλο,

25x20x1 εκ.

ZS-98

Unknown author,

Annunciation,

XVIII century,

Tempera on wood,

25x20x1 cm

ЗС-98

Непознати аутор,

Благовесѡи,

XVIII век,

Темпера на дрвету,

25x20x1 цм

3C-56

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό,
 16ος αι.,
 τέμπρα σε ξύλο,
 20x152 εκ.

ZS-56

Unknown author,
The Virgin with Christ,
 XVI century,
 Tempera on wood,
 20x15,5x2 cm

3C-56

Непознати аутор,
Βοϊορочица са Хрисѿом,
 XVI век,
 Темпера на дрвету,
 20x15,5x2 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

ΜΗ (τη) Ρ Θ (εο) Υ, Ϛ Γ (ησοϋ) Σ Χ (ριστο) Σ]

Οι Συλλογές σμίγουν – Άκρα Ταπείνωση /
Collections meeting – The Man of Sorrows /
Mesto susreta – Imago pietatis

3C-136

Αγνώστου καλλιτέχνη,

Imago Pietatis,

16ος αι.,

τέμπερα σε ξύλο,

26.5x21.5x2 εκ.

ZS-136

Unknown author,

Imago Pietatis,

XVI century,

Tempera on wood,

26.5x21.5x2 cm

3C-136

Непознати аутор,

Imago Pietatis,

XVI век,

Темпера на дрвету,

26.5x21.5x2 цм

Επιγραφή: / Inscription: / Натпис: **ΙϞ ΧϞ**

Η εικόνα του *Χριστού Άκρα – Ταπείνωση* (49X39,5X3,8 εκ., BEI 968) αποτελεί απόκτημα του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού το 2007, μετά από αγορά. Η εικόνα έχει δεχτεί εκτεταμένες επεμβάσεις μετά την κατασκευή της. Στην αρχική ζωγραφική αποδίδουμε με ασφάλεια τη μορφή του Χριστού και τη σαρκοφάγο, που φέρουν επίσης επιζωγραφήσεις. Η τεχνοτροπική απόδοση του Χριστού, τα ιδιαίτερα φυσιognωμικά χαρακτηριστικά του, η σωματική διάπλαση με τη δήλωση των ανατομικών λεπτομερειών παραπέμπουν στο διεθνές γοτθικό ή ιταλοκρητικό στυλ, *in forma a la latina*, όπως υιοθετήθηκε από ιταλούς και κρητικούς ζωγράφους τον 15ο αι. Τόσο η εικονογραφία όσο και η τεχνική εκτέλεση της εικόνας μάς οδηγεί να την εντάξουμε στη σειρά εικόνων, ενίοτε τριπτύχων, ιταλοκρητικής τέχνης, 15ου και αρχών 16ου αι., με τον Χριστό – Άκρα Ταπείνωση μόνο του ή συνοδευόμενο από δύο μορφές, που έχουν ως πρότυπο κυρίως ζωγραφικά έργα ιταλικής τέχνης του trecento αλλά και σύγχρονά τους έργα¹. Κορυφαίο έργο της σειράς αποτελεί η εικόνα με την υπογραφή του κρητικού ζωγράφου Νικόλαου Τζαφούρη στο Kunsthistorisches Museum στη Βιέννη.² Η λιτότητα της σύνθεσης και η ανάδειξη των εικονογραφικών λεπτομερειών ορθόδοξου δόγματος και αισθητικής παραπέμπουν γενικότερα σε ζωγραφικά έργα κρητικής τέχνης των αρχών του 16ου αι. Προοριζόταν πιθανότατα για ορθόδοξο πελάτη ή ορθόδοξης παιδείας και γούστου. Λόγω των μικρών διαστάσεών της και της συμβολικής απεικόνισης του θέματος πιθανότατα εντάσσεται στο είδος των επιτάφιων εικόνων. Σε κάθε περίπτωση προοριζόταν για ιδιωτική χρήση.

ΑΓ. ΤΣ.

The icon (BEI 968) with the theme *The Man of Sorrows* (49X39,5X3,8 cm) was purchased by the Museum in 2007. We can infer extensive interventions to the icon as originally painted. We ascribe with certainty to the original work the figure of Christ and the sarcophagus, which also bear traces of overpainting. The stylistic rendering of the figure of Christ, the particular facial features, the physical build of the body and the definition of anatomical detail all belong to the International Gothic or Italo-Cretan style *in forma a la latina* as adopted by Italian and Cretan painters of the 15th century. Both the iconography and the technical execution of this icon lead us to place it in the series of icons – sometimes triptychs – painted in the Italo-Cretan style of the 15th and beginning of the 16th century depicting Man of Sorrows (either alone or with two sacred figures), patterned primarily on paintings of the Italian *trecento* but also on contemporary works.¹ The finest example of this set is the icon signed by the Cretan painter Nikolaos Tzafouris in the Kunsthistorisches Museum in Vienna.² The austerity of composition and the prominence of iconographic details of Orthodox dogma and aesthetics recall more generally Cretan works of the early 16th century. The icon appears to have been intended most probably for an Orthodox customer or one of Orthodox taste and education. Its small size and symbolic depiction of the subject tend to classify it as a funerary icon. In any case, it was meant for private use.

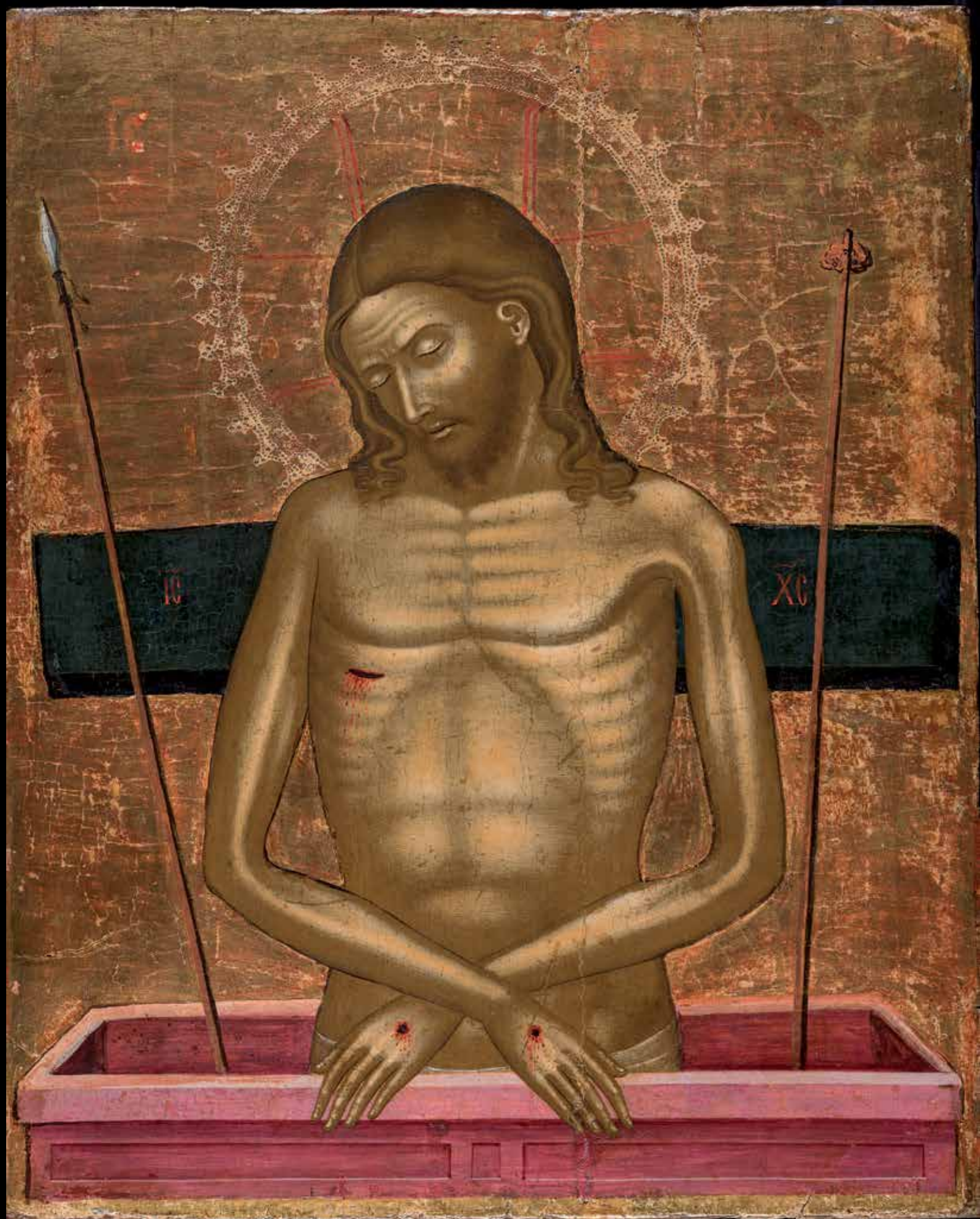
ΑΓ. ΤΣ.

Икона *Imago pietatis* (49X39,5X3,8 cm., BEI 968), постала је власништво Музеја византијске културе након што ју је Музеј откупио 2007. године. Многе интервенције су урађене на овој икони након њеног настанка. Са сигурношћу првом издању иконе преписујемо лик Исуса Христа са саркофагом, који су такође подвргнути надцртавању. Оваква техника осликавања Исуса, посебно црта лица, осликавање тела јасних анатомских детаља, алудирају на међународни готски или итало-критски стил, *in forma a la latina*, како су га усвојили италијански и критски сликари 15. века. Како иконографија, тако и техничко извођење ове иконе приморава нас да је уврстимо у серију икона, понекад троструких, итало-критске уметности, из периода од 15. до почетка 16. века, где је Христос представљен сам, или заједно са два друга лика, израђена по принципу италијанске уметности trecento, али и савремених дела¹. Врхунско дело ове серије је јесте икона коју потписује критски сликар Николаос Цафурис у „Kunsthistorisches Museum“ у Бечу.² Једноставност композиције и истицање иконографских детаља православне доктрине и естетике подсећају генерално на сликарска дела критске уметности из раног 16. века. Највероватније је израђена за клијента православног образовања и укуса. Због малих димензија и симболичног представљања ове теме, вероватно се сврстава у епитафске слике. У сваком случају била је намењена у приватне сврхе.

ΑΓ. ЦИ.

1 M. Constantoudaki-Kitromilides, «The Man of Sorrows from Byzantium to Venetian Crete: Some Observations on Iconography and Function», in C. R. Puglisi, W. L. Barcham (ed.), *New Perspectives on the Man of Sorrows*, (Western Michigan University, Studies in Iconography: Themes and Variations), Kalamazoo, 2013, 147–190.

2 Constantoudaki-Kitromilides, «The Man of Sorrows», 167, fig. 13, and N. D. Siomkos, «Έργα του Νικολάου Τζαφούρη και του εργαστηρίου του», *DChAE* 34 (2013), 258, note 33.

Εικόνες – ελληνική και σερβική (κυριλλική) γραφή

Η Κληρονομιά της Πάβα και του Μίλαν Σέκουλιτς φιλοξενεί εικόνες υπογεγραμμένες σε ελληνική και σερβική γραφή (ελληνικό και κυριλλικό αλφάβητο) από την περίοδο μεταξύ του τέλους του 14ου και του πρώτου μισού του 19ου αιώνα. Οι αρχές του 17ου αιώνα ήταν μια σημαντική περίοδος για τους καλλιτέχνες από τα Βαλκάνια στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους στην αγιογραφία. Είναι αισθητή μια έντονη επίδραση της ιταλοκρητικής ζωγραφικής. Μέσα από επιρροές από το Άγιο Όρος, ορισμένες στυλιστικές και τεχνικές λύσεις είναι ξεκάθαρα ορατές στα έργα αγιογράφων όπως ο Dimitrije και ο Radul.

Πολλές εικόνες υπογεγραμμένες σε ελληνική γραφή από επώνυμους (Νικηφόρος από το Καρπενήσι) ή ανώνυμους ζωγράφους ή δίγλωσσες εικόνες όπως η Δέηση με αγίους (1760) ή η Θεοτόκος «Ζωοδόχος Πηγή» (1882) μαρτυρούν για την επικοινωνία και τις μετακινήσεις των ζωγράφων ή των έργων τους στις οθωμανοκρατούμενες και βενετοκρατούμενες περιοχές της Βαλκανικής χερσονήσου, από την Κρήτη μέχρι τον Δούναβη, και την ταυτότητα των παραγγελιοδοτών.

Icons – Greek and Serbian (Cyrillic) Scripts

The Legacy of Pava and Milan Sekulić houses icons signed in the Greek and Serbian scripts (Greek and Cyrillic alphabet) from the period between the end of the 14th and the first half of the 19th century. The beginning of the 17th century was a significant time for artists from the Balkans in the development of their icon painting skills. A strong influence of Italo-Cretan painting is noticeable. Through influences coming from Mount Athos, certain stylistic and technical solutions are clearly visible in the works of icon painters such as Dimitrije, and Radul.

Many icons signed in Greek script by renowned (Nikiphoros from Karpenisi) or anonymous painters, or bilingual icons such as *Deesis with the Saints* (1760) or *The Mother of God "Life-giving Spring"* (1882) testify to the communication and movements of the painters or their works in the Ottoman- and Venetian-occupied areas of the Balkan peninsula, from Crete to the Danube, and the identity of the patrons.

Иконе – грчко и српско писмо

У Легату Паве и Милана Секулић чувају се иконе из периода од краја XIV до прве половине XIX века потписане грчким и српским писмом. Почетак XVII века значајан је за развој иконописачких вештина уметника са Балкана. Приметан је јак утицај итало-критског сликарства. Преко Свете Горе упливи одређених стилских и техничких решења код аутора икона јасни су у делу зографа Димитрија, као и у делу зографа Радула.

Многе иконе које су грчким писмом потписали познати (Никифор из Карпенисија) или анонимни сликари, или двојезичне иконе као што су *Деизис са свејиџељима* (1760) или *Бојородица „Извор живоџа“* (1882) сведоче о комуникацији и кретању сликара или њихових дела на територијама Балканског полуострва под турском и млетачком окупацијом, од Крита до Дунава, као и идентитет наручилаца.

3C-1

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Αγία Τριάς/Η Φιλοξενία του Αβραάμ,
τέλη 14ου – αρχές 15ου αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
36x36x2.5 εκ.

ZS-1

Unknown author,
Holy Trinity/Abraham's Hospitality,
late XIV, early XV century,
Tempera on wooden panel,
36x36x 2.5 cm

3C-1

Непознати аутор,
Свеѡа ѿројица/Госѡлюбље Аврамово,
Позни XIV, рани XV век,
Темпера на дрвеном панелу,
36x36x 2.5 цм

Επιγραφή: / Inscription: / Натпис: **σταλ . ρενца.**

3C-7

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Αγία Τριάς με Αγίους,
τέλη 17ου, – αρχές 18ου αι,
τέμπερα σε ξύλο,
53x35x2 εκ.

ZS-7

Unknown author,
The Holy Trinity with the Saints,
Late XVII, early XVIII century,
Tempera on wood,
53x35x2 cm

3C-7

Непознати аутор,
Свеѡа Тројица са свеѡиѡељима,
Позни XVII, рани XVIII век,
Темпера на дрвету,
53x35x2 цм

3C-82

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος,
 18ος αι.,
 τέμπρα σε ξύλο,
 25.5x16.5x1.8 εκ.

ZS-82

Unknown author,
Harbinger Saint John,
 XVIII century,
 Tempera on wood,
 25.5x16.5x1.8 cm

3C-82

Непознати аутор,
Свеѡи Јован Преѡеча,
 XVIII век,
 Темпера на дрвету,
 25.5x16.5x1.8 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

Ο ΑΓ(ΙΟΣ) ΙΩ(ΑΝΝΗΣ) Ο ΠΡΟΔΡΟ- ΜΟΣ;

Κείμενο στην περιγραμνή: / Text on the scroll: / Текст на свитку:

ΜΕΤΑΝΟΕΙΤΕ ΗΓΓΙ- ΚΕ ΓΑΡ Η ΒΑΣΙΛΕΙ(Α) ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ

ΜΕΤΑΝΟ
ΕΙ ΤΕΙΝΗ
ΚΕ ΓΑΡΗ
ΒΑΟΙΔΕΙ
ΤΩΝ ΟΡ
ΝΩ

3C-5

Ζωγράφος Ράντουλ,
Δέησις με Αγίους,
 β' μισό 17ου αι.,
 τέμπρα σε ξύλο,
 34x25x2.5 εκ.

ZS-5

Master Radul,
Deesis with the Saints,
 Second half of XVII century,
 Tempera on wood,
 34x25x2.5 cm

3C-5

Зοграф Радул,
Деизис са свети̑и̑ѣљима,
 Друга половина XVII века,
 Темпера на дрвету,
 34x25x2.5 цм

Επιγραφή: υποσημείωση κτήτορος /

Inscription: ktetor's note /

Натпис: ктиторова белешка

σινι ηκο α Δαβε εκμεινε

3C-84

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Δέσεις με δύο Ευαγγελιστές και Αρχαγγέλους,
18ος αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
48x36x3 εκ.

ZS-84

Unknown author,
Deesis with two Evangelists and Archangels,
XVIII century,
Tempera on wood,
48x36x3 cm

3C-84

Непознати аутор,
Δείσις са два Јеванђелиста и Арханђелима,
XVIII век,
Темпера на дрвету,
48x36x3 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

δίπλα στον Άγιο Ιωάννη τον Ευαγγελιστή –/
Next to Saint John Evangelist – /
поред Светог Јована Јеванђелисте –

ΕΝ ΑΡ	ΗΝ ΠΡ
ΧΥΝ ΙΝ	ΟΣ ΤΟΝ
Ο ΛΟΓΟΣ	ΘΕΟΝ
ΚΑΙ Ο	ΚΑΙ ΘΕ
ΛΟΓΟΣ	ΟΣ

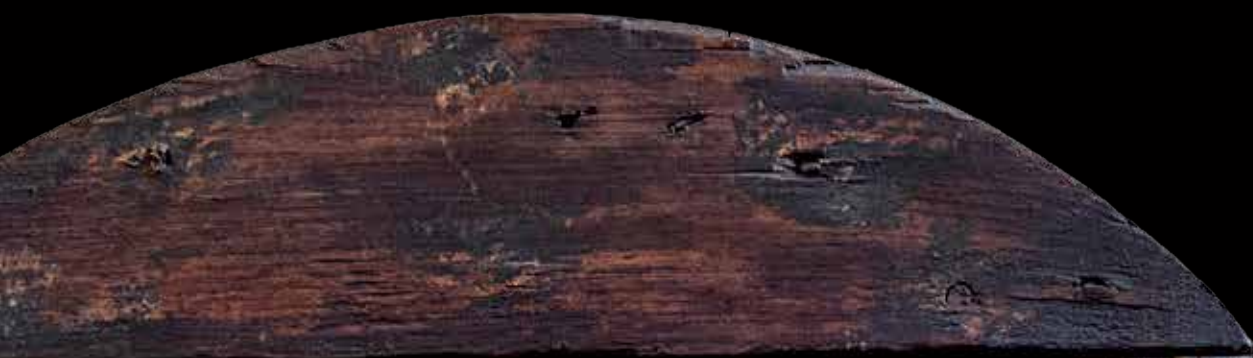
Δίπλα στον Άγιο Μάρκο – /
Next to Saint Mark – /
Поред Светог Марка –

ΒΙΒΛΟΣ	ΗΟΥ
ΓΕΝΕ	ΔΑΒΙ
ΣΕΟΣ	Δ . . .

Δίπλα στον Χριστό –
Next to Christ – /
Поред Христа –

ΕΓΩ Η	ΚΑΙ Ο
ΜΕΙ	ΙΑΤΗΡ
ΑΜΑ ΕΔ	ΜΟΥ Ο
Κ, ΑΛΗ	.. ΑΡΓΑ.
ΘΥΝ	ΞΗΝ

3C-87

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Δέησις με αγίους,
 19ος αι.,
 τέμπερα σε ξύλο,
 46x35x2 εκ.

ZS-87

Unknown author,
Deeisis with the Saints,
 XIX century,
 Tempera on wood,
 46x35x2 cm

3C-87

Непознати аутор,
Деизис са свеџицијелима,
 XIX век,
 Темпера на дрвету,
 46x35x2 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

[ΜΗ(τη)Ρ Θ(εο)Υ], Ἰ(ησοῦ)Σ Χ(ριστό)Σ, (ὁ ἄγιος) ΙΩ(άννης),

Ο Ἅγιος Γεώργιος / Saint George / Свети Ѓорђе
 (Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ),

Ἅγιος Τρύφων / Saint Triphun / Свети Трифун
 (Ο ΑΓΙΟΣ ΤΡΥΦΩΝ), Ο ΑΓΙΟΣ ΕΥΕ(?)ΘΙΟΣ

Στο βιβλίο του Χριστού / On Christ's book На Христовој књизи

ΔΕΥ-

ΤΕ ΠΡΟΣ ΕΜΕ ΠΑΝΘΕΣ Οἱ ΚΩΠΙΩΝΘΕΣ
 ΚΑΙ ΠΕΦΟΡΤΙΣΜΕΝΗ Κ' ΑΓΩ ΑΝΗΣΚΥΣΩ
 ΥΜΑΣ. ΑΡΑΘΕ ΤΟΝ ΖΥΓΟΝ ΜΟΥ ΕΦ'

3C-23

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Ο Χριστός Παντοκράτωρ,
τέλη 18ου – αρχές 19ου αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
72.2x56.5x2.2 εκ.

ZS-23

Unknown author,
Christ the Sovereignter,
Late XVIII century, Early XIX century,
Tempera on wood,
72.2x56.5x2.2 cm

3C-23

Непознати аутор,
Χριστός Вседержитель,
Πозни XVIII,
рани XIX век,
Темпера на дрвету,
72.2x56.5x2.2 цм

ПРІМАНТЕ ІМЛѢДУЙТЕ
БЛАГОУЛОВІНІЙ
ОТЦА І СЫНА І СВЯТАГО
ДУХА І БОЖІЮ ЦРКВУ
І ПОСЛУШАЙТЕ
ДІЯ

3C-24

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό,
τέλη 18ου – αρχές 19ου αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
72x56x2.4 εκ.

ZS-24

Unknown author,
The Virgin with Christ,
Late XVIII century,
Early XIX century,
Tempera on wood,
72x56x2.4 cm

3C-24

Непознати аутор,
Βοϊορочица са Хрисѡм,
Позни XVIII, рани XIX век,
Темпера на дрвету,
72x56x2.4 цм

3C-22

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Σύναξις Αρχαγγέλων,
1801,
τέμπερα σε ξύλο,
87x67x2 εκ.

ZS-22

Unknown author,
Council of the Archangels,
1801,
Tempera on wood,
87x67x2 cm

3C-22

Непознати аутор,
Сабор Арханђела,
1801,
Темпера на дрвету,
87x67x2 цм

3C-4

Ζωγράφος Ντίτσο,
Ο Άγιος Λουκάς ζωγραφίζει την εικόνα της Θεοτόκου,
 β' μισό 17ου αι,
 τέμπρα σε ξύλο,
 30.3x45.5x4 εκ.

ZS-4

Master Dimitrije,
Saint Luke Paints the Icon of the Virgin,
 Second half of XVII century,
 Tempera on wood,
 30.3x45.5x4 cm

3C-4

Зοграф Димитрије,
Свеѡи Лука слика икону Боѳородице,
 Друга половина XVII века,
 Темпера на дрвету,
 30.3x45.5x4 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис: **εγω Λκ ζωγραφίζω την εικονα της Μηνης . οί .**
 Θεοτόκος / Virgin / Богородица (**ΜΡ ΘΥ**),
 Ιησούς Χριστός / Christ / Христ (**ΙϞ ΧϞ**)

ZS-14

3C-14

Επιγραφή: / Inscriptions / Натпис:

(1509)

3C-103

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό και προφήτες,
 18ος αι.,
 τέμπερα σε ξύλο,
 67x47x2.5 εκ.

ZS-103

Unknown author,
The Virgin with Christ and the Prophets,
 XVIII century,
 Tempera on wood,
 67x47x2.5 cm

3C-103

Непознати аутор,
Βοῖτορογυца са Χρισѿом и ѱорооцима,
 XVIII век,
 Темпера на дрвету,
 67x47x2.5 цм

Επιγραφή: / Inscriptions / Натпис:

ⲙⲓⲣ ⲑⲓⲛⲓ,

Στις κυκλικές παραστάσεις δίπλα στους προφήτες –/

In the medallions, next to the prophets – /

На медаљонима поред пророка –

ⲡ ⲙⲟϥⲥⲉⲙ, ⲡ ⲗⲉⲃ, ⲡ ⲥⲟⲗⲟⲙⲟⲛⲏ,
 ⲡ ⲛⲁⲃⲙ, ⲡ ⲓⲛⲟⲗ, ⲡ ⲃⲁⲛⲏⲗ ⲡ ⲃⲟⲭⲁⲣⲏⲗ, ⲡ ⲙⲏⲭⲉⲓ.
 ⲡ ⲡⲉⲕⲁⲕⲥⲙ, ⲡ ⲡⲧⲉⲓ, ⲡ ⲉⲣⲉⲙⲏⲗ, ⲡ ⲓⲟⲛⲗ, ⲡ ⲁⲓⲙⲓⲃ
 ⲡ ⲓⲗⲓⲗ.

3C-92

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό, με δύο μάρτυρες και με αγίους,
 18ος αι., τέμπερα σε ξύλο,
 50.5x37x4 εκ.

ZS-92

Unknown author,
The Mother of God with Christ, two Martyrs and the Saints,
 XVIII century,
 Tempera on wood,
 50.5x37x4 cm

3C-92

Непознати аутор,
Βοῤοροδιца са Хрисѣом, двема мученицама и свеῤишѣлима,
 XVIII век,
 Темпера на дрвету,
 50.5x37x4 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

μόνο στο κάτω τμήμα /
 only in lower register /
 само у доњем регистру

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩ(άννης),
 Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣ,
 Ο ΑΓ(ιος) ΝΙΚΟΛΑΟΣ;

Επιγραφή δίπλα στον Άγιο Ιωάννη –/
 text written next to Saint John – /
 испис поред Светог Јована –

ΟΡΑ ΤΟΝ ΑΜΝΟ ΒΑΙΠΙΛΕΝΑ ΚΑΙ ΛΟ- ΓΩΝ

3C-85

Αγνώστου καλλιτέχνη,

Η Παναγία με τον Χριστό, με του Αρχαγγέλους και εικονογραφήσεις του Ακαθίστου της Θεοτόκου,

18ος αι.,

τέμπερα σε ξύλο,

73x51x2 εκ.

ZS-85

Unknown author,

Holy Virgin with Christ, Archangels and Illustrations of the Virgin Akatist,

XVIII century,

Tempera on wood,

73x51x2 cm

3C-85

Непознати аутор,

Βοϊορoγoυца са Χρiсiσῶм, Арханђелима и илyсῑpαcијама Βοϊοpογoυcиnoῖ Ακαῳиcῑα,

XVIII век,

Τεμπεpα на дрвету,

73x51x2 цм

3C-86

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό και τους Τρεις Ιεράρχες,
 18ος αι.,
 τέμπρα σε ξύλο,
 73x51x2 εκ.

ZS-86

Unknown author,
The Virgin with Christ and Three Bishops,
 XVIII century,
 Tempera on wood,
 73x51x2 cm

3C-86

Непознати аутор,
Βοήροδιца са ХрисѠом и Три јерарха,
 XVIII век,
 Темпера на дрвету,
 73x51x2 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

Η Παναγία / Virgin / Богородица
 ([ΜΗ(τη) Ρ Θ(εο) Υ]),

Ο Χριστός / Christ / Христ
 ([Ι(ησοῦ) Σ Χ(ριστό) Σ].),

Οι Άγιοι Τρεις Ιεράρχες / Holy Bishops / Свети јерарси

([Ο ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΗΛ(ε)ΙΟΣ],
 Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΙΣΟΣΤΟΜΟΣ, Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΙΓΟΡΙΟΣ)

Το κείμενο στην κορδέλα που φέρουν οι άγγελοι: /

Text on the ribbon carried by angels: /

Текст на врпци коју носе анђели:

ΧΑΙΡΕ ΣΚΕΠΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΠΛΑΤΗ ΙΕΡΑ
 ΝΕΦΕΛΗΣ
 ΧΑΙΡΕ ΒΟΔΙΣ ΤΟΥ ΗΔΥΤΟ...
 ΧΑΙΡΕ ΑΚΤΙΣ ΝΟΗΤΟΥ ΠΛΙΟΥ
 ΧΑΙΡΕ ΦΟΤΟΣ ΝΕΦΕΛΗ
 ΧΑΙΡΕ ΟΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ, ΚΑ-
 ΘΕΝΔΡΑ
 ΧΑΙΡΕ ΟΤΙ ΒΗΖΑΞΕΙΣ ΤΟΝ ΒΥΖΑΞΟΝΤΑ
 ΠΑΝΤΑ
 ΧΑΙΡΕ...
 ΧΑΙΡΕ ΑΔΥΤΟΥ...
 ΧΑΙΡΕ ΝΕΦΕΛΗ ΘΕΟΤΟΚΕ ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΑ
 ΤΟΝ ΗΝΟΝ ΗΣΕΣΗ
 ΧΑΙΡΕ ΝΥΦΝ ... ;

Ο ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΙΟΣ

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΙΓΟΡΙΟΣ

3C-93

Ζωγράφος Νικηφόρος (από Καρπενήσι),

Η Παναγία με τον Χριστό και αγίους,

1809,

τέμπερα σε ξύλο,

39x32x2 εκ.

ZS-93

Painter Nikiphoros (from Karpenisi),

The Virgin with Christ and the Saints,

1809,

Tempera on wood,

39x32x2 cm

3C-93

Никифорос (из Карпенизе),

Βοῖοροδιца са Χριστῶм и свейиυ̑ельιμα,

1809,

Τέμπера на дрвету,

39x32x2 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

ΜΝ(τη)Ρ Θ(εο)Υ', Ἰ(ησοῦ)Σ Χ(ριστό)Σ], Ὁ ΑΓ(ιος) ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ, Ὁ ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ,
 Ὁ ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ Ὁ ΕΓΗΠΤΗΣ, Ὁ ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, Ὁ ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ;

Στο κάτω μέρος, στο εσωτερικό του λευκού πλαισίου: /

In the lower register, inside the white field, the following is written: /

У доњем регистру, унутар белог поља, написано је:

+ ΜΝΗΣΘΗΤΙ, ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΘΕΟΤΟΚΕ ΤΩΝ
 ΔΟΥΛΩΝ ΣΟΥ ΜΗΝΑ ΣΥΜΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕ-
 ΚΝΩΝ ΑΥΤΟΥ. Κ. ΖΩΗΣ ΑΙΩΝΙΟΥ ΑΕΙ-
 ΩΣΟΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1809. ΧΕΙΡ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

3C-94

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό,

19ος αι.,

τέμπερα σε ξύλο πάνω από καμβά με γύψο,
 29.5x39.5x2.5 εκ.

ZS-94

Unknown author,
The Virgin with Christ,

XIX century,

Tempera on wood over canvas with plaster cast,
 29.5x39.5x2.5 cm

3C-94

Непознати аутор,
Βοῖτοροδιца са ΧρισѠм,

XIX век,

Темпера на дрвету преко платна са гипсаним одливом,
 29.5x39.5x2.5 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

ΜΗ(τη)Ρ Θ(ς)Υ, Η ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΟΥ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ, Ί(ησοῦ)Σ Χ(ριστό)Σ

3C-88

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία «Ζωοδόχος πηγή»,
 1882,
 τέμπερα σε ξύλο,
 37x50x1.5 εκ.

ZS-88

Unknown author,
The Mother of God "Fons Vitae",
 1882,
 Tempera on wood,
 37x50x1.5 cm

3C-88

Непознати аутор,
Βοϊτορογυζα "Извор живоїа",
 1882,
 Темпера на дрвету,
 37x50x1.5 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

ΜΗ (τη) Ρ Ξ Θ (εο) Υ, Η ΖΩΟΔΟΧΟΣ ΠΗΓΗ;

στη δεξιά κάτω γωνία, αναγράφεται η χρονολογία –/
 in the lower right corner, the year is written – /
 у доњем десном углу, стоји година –

ΑΩΚΞ.

3C-104

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Εισόδια της Θεοτόκου,
τέλη 18ου – αρχές 19ου αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
44x30.5x2 εκ.

ZS-104

Unknown author,
Presentation of the Virgin,
Late XVII/early XIX century,
Tempera on wood,
44x30.5x2 cm

3C-104

Непознати аутор,
Βαβευење,
Позни XVII / рани XIX век,
Темпера на дрвету,
44x30.5x2 cm

3C-102

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Κοίμησις της Θεοτόκου,
 XVIII αι.,
 τέμπερα σε ξύλο,
 58x40x3 εκ.

ZS-102

Unknown author,
Assumption of the Mother of God,
 XVIII century,
 Tempera on wood,
 58x40x3 cm

3C-102

Непознати аутор,
Усїєње Βοϊοpοpυце,
 XVIII век,
 Темпера на дрвету,
 58x40x3 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

ⲟ ⲩⲥⲛⲉⲛⲓⲉ ⲡⲣⲧⲱⲗⲁ . . . ,

στο πλαίσιο που βρίσκεται στη μέση του κάτω τμήματος: /

In the field in the center of the lower register: /

На пољу у средини доњег регистра:

ⲅⲟⲃⲉⲧⲁⲧⲁ ⲩⲣⲥⲉ ⲩⲣⲕ ⲙⲥⲧⲁ ⲥⲙⲁ ⲧⲉⲕⲟⲓ ⲛ ⲉ ⲕ ⲛⲟⲩⲁ
 ⲑⲗⲁ ⲗⲟⲃⲉⲓⲛⲟ ⲡⲣⲓⲛⲁⲓ ⲁⲃⲉⲣⲁⲗ ⲙⲟⲗ ⲉ ⲛⲓⲕⲛⲟⲗ ⲙⲟⲗ ⲓⲟ-
 ⲗⲁⲃⲉⲛⲥⲉ ⲙⲟⲗ ⲗⲟⲥⲣⲧⲁⲩⲱⲗⲁ ⲗⲓⲟⲗ ⲛⲁⲃⲣⲁⲛⲛⲟⲗ ⲙⲟⲗ ⲛⲓⲣⲧ-
 ⲥⲧⲟ ⲙⲟⲗ ⲛⲁⲛⲁⲓ ⲱⲧ ⲗⲓⲁⲧⲉⲕⲟ ⲅⲗⲙⲛⲛ ⲕⲓⲃⲣⲱⲙⲕ ⲁⲟⲕⲧ-
 ⲛⲧⲁⲟⲩⲱ ⲕⲧⲛⲓⲥⲉⲙⲕ ⲡⲉⲣⲁⲣⲓⲥⲛⲱⲙⲱ ⲕⲣⲁⲥⲟⲧⲛ ⲛ ⲁⲗ ⲩⲟⲧⲉⲩⲛⲓⲟ
 ⲥⲟ ⲗⲛⲟⲩⲟ ⲕⲟ ⲕⲧⲕⲟⲕⲓⲥ

(ⲟ ⲥⲙⲁ ⲡⲧⲁ ⲛⲉⲓ)

3C-20

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Κοίμησις της Θεοτόκου,
19ος αι., τέμπρα σε ξύλο,
50x28.5x2.6 εκ.

ZS-20

Unknown author,
Assumption of the Mother of God,
XIX century,
Tempera on canvas,
50x28.5x2.6 cm

3C-20

Непознати аутор,
Усїєње Βοϊορoдице,
XIX век,
Темпера на дрвету,
50x28.5x2.6 цм

ЗС-25

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό,
19ος αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
51x40x3 εκ.

ΖS-25

Unknown author,
The Virgin with Christ,
XIX century,
Tempera on wood,
51x40x3 cm

ЗС-25

Непознати аутор,
Βοϊτορογυца са Χρισѿом,
XIX век,
Темпера на дрвету,
51x40x3 цм

3C-26

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό,
19ος αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
22x33x1.5 εκ.

ZS-26

Unknown author,
The Virgin with Christ,
XIX century,
Tempera on wood,
22x33x1.5 cm

3C-26

Непознати аутор,
Βοϊορочица са Хрисѿом,
XIX век,
Темпера на дрвету,
22x33x1.5 cm

3C-47

Αγνώστου καλλιτέχνη,

Ο Άγιος Γεώργιος,

17ος αι.,

τέμπερα σε ξύλο,

31x25.5x2.5 εκ.

ZS-47

Unknown author,

Saint George,

XVII century,

Tempera on wood,

31x25.5x2.5 cm

3C-47

Непознати аутор,

Свети Ѓорѓе,

XVII век,

Темпера на дрвету,

31x25.5x2.5 цм

3C-21

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Ο Άγιος Δημήτριος,
18ος αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
23x19x2.5 εκ.

ZS-21

Unknown author,
Saint Dimitri,
XVIII century,
Tempera on wood,
23x19x2.5 cm

3C-21

Непознати аутор,
Свети Димитрије,
XVIII век,
Темпера на дрвету,
23x19x2.5 цм

Επιγραφή: / Inscription: / Натпис: **Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ**

3C-11

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Οι Άγιοι Σέργιος και Βάκχος,
τέλη 17ου αι,
τέμπερα σε ξύλο,
23x29x2 εκ.

ZS-11

Unknown author,
Saints Sergius and Vachus,
Late XVII century,
Tempera on wood,
23x29x2 cm

3C-11

Непознати аутор,
Свеѡи Серѣије и Βακχ,
Позни XVII век,
Τεμπера на дрвету,
23x29x2 цм

ЗС-8

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Ο Άγιος Νικόλαος με σκηνές από τον βίο του,
τέλη 17ου, – αρχές 18ου αι,
τέμπερα σε ξύλο,
65x48x2 εκ.

ZS-8

Unknown author,
Saint Nicholas with Hagiography,
Late XVII, early XVIII century,
Tempera on wood,
65x48x2 cm

ЗС-8

Непознати аутор,
Свеѡи Никολа са жиѡијем,
Позни XVII, рани XVIII век,
Темпера на дрвету,
65x48x2 цм

Ιταλοκρητικές εικόνες / Εικόνες κρητικής τέχνης

Οι περισσότερες από τις εικόνες που εκτίθενται στη συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζουν το έργο Ελλήνων, Κρητικών ζωγράφων, του κύκλου τους και των συνεχιστών τους μεταξύ του 15ου και του 18ου αιώνα, οι οποίοι μπορούσαν να εργαστούν με δύο διαφορετικούς τρόπους, *a la graeca* και *a la latina*, ανάλογα με την προέλευση των πελατών τους και την καλλιτεχνική τους παιδεία.

Στο Κληροδότημα των Σέκουλιτς, μια διακεκριμένη ομάδα 60 ιταλοκρητικών, κρητικών ή επηρεασμένων από την κρητική τέχνη, εικόνων ξεχωρίζει για τη σημασία και την ομορφιά τους. Η πλειοψηφία αυτών προέρχεται από τη Δαλματία, το Μαυροβούνιο, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και τη Βόρεια Μακεδονία. Η συλλογή αυτών των εικόνων αποτελεί μια από τις πιο αντιπροσωπευτικές συλλογές του είδους που μπορεί κανείς να συναντήσει σε έναν τόπο στη Σερβία. Ανάμεσά τους συγκαταλέγονται εικόνες φιλοτεχνημένες από διάσημους Κρητικούς ζωγράφους, όπως ο Ανδρέας Ρίτζος και ο Κωνσταντίνος Τζάνες.

Πολλοί Έλληνες περιοδεύοντες ζωγράφοι δημιουργούσαν με αυτόν τον τρόπο, με τη συγκεκριμένη τεχνοτροπία (*a la latina*) στα παράλια της Αδριατικής και στις κεντρικές περιοχές των Βαλκανίων. Οι σημαντικότερες ιταλοκρητικές εικόνες του Κληροδοτήματος αποκτήθηκαν στη Δαλματία και τη Βοσνία.

Italo – Cretan Icons / Icons of Cretan Art

Most of the icons displayed in this unit present the work of Greek, Cretan painters and their followers and successors between the 15th and the 18th century, who could work in two different styles, *a la graeca* and *a la latina*, depending on the origin of the clients and their artistic education.

In the Legacy, a distinguished group of 60 Italo-Cretan, Cretan, or influenced by Cretan art icons stand out by their significance and beauty. The majority were procured in Dalmatia, Montenegro, Bosnia and Herzegovina and North Macedonia. The collection is one of the most representative collections of such icons that can be seen in one place in Serbia. Among them are icons made by famous Cretan painters, such as Andreas Ritzos and Konstantinos Tzane.

Many Greek travelling masters were creating in this manner (*a la latina*) in the Adriatic littoral and in the central regions of the Balkans. The most significant Italo-Cretan icons in the Legacy were acquired in Dalmatia and Bosnia.

Итало – Критске иконе / Иконе Критске уметности

Већина икона приказаних у овој целини представљају дела грчких, критских сликара и њихових следбеника и наследника између XV и XVIII века, који су могли да раде у два различита стила, *a la graeca* и *a la latina*, у зависности од порекла наручиоца и њиховог уметничког образовања.

У Легату се значајем и лепотом истиче група од 60 итало-критских, критских или икона насталих под утицајем критске уметности. Највише их је набављено у Далмацији, Црној Гори, Босни и Херцеговини и Северној Македонији. Збирка је једна од најрепрезентативнијих колекција оваквих икона које се могу видети на једном месту у Србији. Међу њима су иконе познатих критских сликара, као што су Андреја Рицо и Константин Зане.

Многи грчки путујући мајстори стварали су на овај начин (*a la latina*) у јадранском приморју и у централним пределима Балкана. Најзначајније итало-критске иконе у Легату набављене су у Далмацији и Босни.

3C-49

Ανδρέας Ρίτζος,
Η Παναγία με τον Χριστό,
 τέλη 15ου – αρχές 16ου αι.,
 τέμπερα σε ξύλο,
 51x42x2.5 εκ.

ZS-49

Andrea Rizzo,
The Virgin with Christ,
 Late XV century, early XVI century,
 Tempera on wood,
 51x42x2.5 cm

3C-49

Андреја Рицо,
Βοϊτορογυца са Χρισѿом,
 Позни XV, рани XVI век,
 Темпера на дрвету,
 51x42x2.5 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

[ΜΗ (τη) Ρ Θ (εο) Υ]; [᾿Ι (ησοῦ) Σ Χ (ριστὸ) ὺ]

3C-51

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό,
16ος αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
53x43x2.4 εκ.

ZS-51

Unknown author,
The Virgin with Christ,
XVI century,
Tempera on wood,
53x43x2.4 cm

3C-51

Непознати аутор,
Βοϊτοροδιца са Χρισѿом,
XVI век,
Темпера на дрвету,
53x43x2.4 cm

3C-57

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Η Παναγία με τον Χριστό – “Madre della Consolazione”,
 16ος αι.,
 τέμπρα σε ξύλο,
 63x48x3 εκ.

ZS-57

Unknown author,
The Virgin with Christ – “Madre della Consolazione”,
 XVI century,
 Tempera on wood,
 63x48x3 cm

3C-57

Непознати аутор,
Βοήροδογία са Христом – “Madre della Consolazione”,
 XVI век,
 Темпера на дрвету,
 63x48x3 цм

3C-50

Αγνώστου καλλιτέχνη,

Pietà,

τέλη 16ου – αρχές 17ου αι.,

τέμπερα σε ξύλο,

45x38.5x3 εκ.

ZS-50

Unknown author,

Pietà,

Late XVI century, Early XVII century,

Tempera on wood,

45x38.5x3 cm

3C-50

Непознати аутор,

Pietà,

Позни XVI век,

рани XVII век,

Темпера на дрвету,

45x38.5x3 cm

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис: [ΜΗ (τη) Ρ Θ (εο) Χ], [Ι (ησοῦ) Σ Χ (ριστο) Σ].

ЗС-63

Μάρκο Σκόρογιεβιτς,
Παναγία η Θρηνωδούσα,
 1657–1660,
 τέμπερα σε ξύλο,
 26x21x1 εκ.

ZS-63

Marko Skorojević,
The Virgin of Threnedousa,
 1657–1660,
 Tempera on wood,
 26x21x1 cm

ЗС-63

Марко Скоројевић,
Богородица Треногуза,
 1657–1660,
 Темпера на дрвету,
 26x21x1 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

Η Παναγία / Virgin / Богородица

(ΙΜ(ΗΤΗ)Ρ Θ(ΕΟ)Υ|),

στον Σταυρό /on the cross / на крсту

(ΙΝΒΙ.);

στο πίσω μέρος υπάρχει η υποσημείωση του καλλιτέχνη /
 on the back is author's note /

на полећини се налази белешка аутора

(Марко Скоројевић сред лте 8
 Фоинци 1660 ову ик. н8 е отһио А дсе зна
 и да рад... када с ним 1657.)

3C-69

Κωνσταντίνος Τζάνες,
Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος,
17ος αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
37x27x2 εκ.

ZS-69

Konstantinos Tzane,
Harbinger Saint John,
XVII century,
Tempera on wood,
37x27x2 cm

3C-69

Константин Зане,
Свеѡи Јован Преѡеча,
XVII век,
Темпера на дрвету,
37x27x2 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

Ο ΑΓ(ΙΟΣ) ΙΩ(ΑΝΝΗΣ) Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ,

υπογραφή καλλιτέχνη – / author's signature – / потпис аутора –

ΚΩΝ- ΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΖΑΝΕ ΧΕΙΡ.

3C-68

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Ο Άγιος Γεώργιος,
τέλη 17ου αι.,
τέμπερα σε ξύλο,
36x28,5x1.8 εκ.

ZS-68

Unknown author,
Saint George,
Early XVII century,
Tempera on wood,
36x28,5x1.8 cm

3C-68

Непознати аутор,
Свети Ђорђе,
Рани XVII век,
Темпера на дрвету,
36x28,5x1.8 цм

Επιγραφή: / Inscriptions: / Натпис:

Ο Άγιος Γεώργιος / Saint George / Свети Ђорђе
(Ο ΑΓ(ΙΟ:) ΓΕΩΡΓΙΟΣ)),

Στην περιγραμμή / inscription on the scroll – / натпис на свитку –

ΟΡΩ ΣΕ ΜΑΡΤΥΣ ΚΑΙ ΔΙΔΟΜΙ ΣΟΙ
Σ ΓΕΦΟΣ, ΟΡΑΣ ΤΙ ΠΕΠΡΑΣΙΝ ΑΝΟΜΟ.
ΛΟΓΕ, ΟΡΑΣ Κ(Ε)ΦΑΛΗΝ ΥΠΕΡ ΣΟΥ ΤΕ-
ΤΜΝΗ ΜΕΝΗΝ

3C-100

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Ο Χριστός με χορούς δικαίων,
 18ος αι.,
 τέμπρα σε ξύλο,
 51.5x43x2.5 εκ.

ZS-100

Unknown author,
Christ with Choirs of the Righteous,
 XVIII century,
 Tempera on wood,
 51.5x43x2.5 cm

3C-100

Непознати аутор,
Χριστός са хоровима људевника,
 XVIII век,
 Темпера на дрвету,
 51.5x43x2.5 цм

Επιγραφές στο εσωτερικό των κυκλικών παραστάσεων: /

Inscriptions inside medallions: /

Натпис унутар медаљона:

**ΛΗЦЕ ΑΠΟΣΤΟΛΑ, ΛΗЦЕ ΠΡΟΦΗΤΗ, ΛΗЦЕ ΠΡΟΔΗΤΗ, ΛΗЦЕ ΛΗЧЕНІЦЕ, ΛΗЦЕ ΑΡΧΑΓΓΕΛІА,
 ΛΗЦЕ ΛΗЧЕНІКА, ΛΗЦА ΑΡΧΑΓΓΕΛІА, АНКА СТИТЕЛЕН**

3C-74

Αγνώστου καλλιτέχνη,
Ο Άγιος Σπυρίδων,
18ος αι., τέμπρα σε ξύλο,
45x33x1.8 εκ.

ZS-74

Unknown author,
Saint Spiridon,
XVIII century,
Tempera on wood,
45x33x1.8 cm

3C-74

Непознати аутор,
Свеѡи Сѡυριδον,
XVIII век,
Темпера на дрвету,
45x33x1.8 цм

3C-101

Αγνώστου καλλιτέχνη,

Ο Άγιος Σπυρίδων με σκηνές από τον βίο του,

18ος αι.,

τέμπερα σε ξύλο,

68x44x2.5 εκ.

ZS-101

Unknown author,

Saint Spyridon with Hagiography,

XVIII century,

Tempera on wood,

68x44x2.5 cm

3C-101

Непознати аутор,

Свеѡи Сѡиридон са жиѡијем,

XVIII век,

Темпера на дрвету,

68x44x2.5 цм

Επιγραφή: στη μέση, διακρίνεται μερικώς «Ο Άγιος Σπυρίδων» /

Inscriptions: in the center, partially legible 'Saint Spyridon' /

Натпис: у средини, делимично читљив 'Свети Спиридон'

(Cπnpи- δoнa чδδoтopцa),

δίπλα στις σκηνές βρίσκεται και η Επιγραφή: /

Next to scenes are inscriptions:/

Поред сцена налази се натпис:

1. да покажѣтса таинство прѣти / трѣнци стѣ прѣ-
лагаетъ е нѣ гра / а дѣ на водѣ зѣмлю и огню
2. нѣкотори злоуѣхѣ хотѣ зкрадати оуци стаго
прежнѣетъ оуѣ безкижим и емѣ // ѡт тѣдѣ ѡхѣди
ї потѣм ѡсѣкишѣа сѣоко "жда тѣа
3. за безчестїѣ осѣкоша глави ѡбах сѣотѣрь стаго
нѣсѣмѣ бл҃го "сѣскенїемѣ воздаетъ снѣмѣ и рѣ".
4. етѣ само.
4. да помѣщѣетъ нѣкоетѣ ницѣ // то прѣлатѣ-
етъ единѣ змїю иѣ злати жѣзѣ
5. ети замѣстѣетъ ѡшеннѣ нѣкоѣ / мѣ члѣкѣ и
нѣвозвратитѣ ю ѡкрѣѣ / тѣ житнѣцѣ пѣтѣ и покѣ-
лѣшнѣа сѣ / рѣтѣетъ жѣтнѣцѣ полнѣ.
6. воскрѣшетъ дѣирицѣ злетѣ навѣти пѣнаѣ со-
хранѣннѣ не / жѣ возвратити трѣ ~ ~ ~
7. сѣокождаетъ корѣирѣ ѡсѣждаюцѣю ѡтѣрѣаннѣ //
в лѣто гдѣнѣ 1537.
8. сѣокождаетъ тѣоѣ тѣсненїѣ рѣирѣ ѡсѣждаю //
цѣою ѡт тѣрѣца Нѣ в лѣто гдѣнѣ 1716.

ПЕРВІЙ СІДІВШИЙ НА
ПРЕСЛАВНІЙ ПАЛЛАДІ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ

І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ

ЗАВІСТІВ СІДІВШИЙ ТАК
БІЛІ СЛОТОВА ІГОРО КОРАМІ КІЛІ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ І ПОСЛАВІВ

І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ

І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ

І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ

СВОЯВІДІВШИЙ КОРЦІРІ ОСКАДІВШИЙ ОГОРІВШИЙ (ГОРОД) ЖЕТО ОДОС ПІСНІВІ СІДІВШИЙ ШІДІВШИЙ
І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ І ПОСЛАВІВ СВАБОДУ

Εκδότης

Μουσείο Δήμου Βελιγραδίου

Υπεύθυνη για τον εκδότη

Γιέλена Μεντάκοβιτς

Ιδέα έκθεσης «Από την Κρήτη στον Δούναβη»

Γιέλена Μεντάκοβιτς, Διευθύντρια Μουσείου της Πόλης του Βελιγραδίου

Δρ Αγαθονίκη Τσιλιπάκου, Διευθύντρια Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη

Δρ Αναστάσιος Αντωνάρας, Προϊστάμενος Τμήματος Εκθέσεων, Επικοινωνίας και Εκπαίδευσης Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη

Συντονιστές στη Σερβία

Δρ Αγγελίνα Μπάνκοβιτς, μουσειακή επιμελήτρια

Ίβαν Μιλόσεβιτς, μουσειακός επιμελητής

Συντονίστρια στην Ελλάδα

Μουσειολογική μελέτη, επιμέλεια έκθεσης

Δρ Αγαθονίκη Τσιλιπάκου, Διευθύντρια Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη

Συγγραφείς κειμένων καταλόγου

Δρ Αγαθονίκη Τσιλιπάκου, αρχαιολόγος

Καθηγήτρια, Δρ Αλεξάνδρα Κούτσεκοβιτς, ιστορικός της τέχνης

Γιέλена Μεντάκοβιτς, διπλωματούχος ζωγράφος (MFA) - συντηρήτρια

Φωτογράφος

Ντράγκαν Ούντοβιτς

Μουσειογραφικός και γραφιστικός σχεδιασμός έκθεσης στη Θεσσαλονίκη

Αναστασία Καραδημητρίου, αρχιτέκτονας μηχανικός

Μεταφραστές

Σίνισα Βλάικοβιτς, από την σερβική στην αγγλική γλώσσα

Νεφέλη Παπουτσάκη, από την σερβική στην ελληνική γλώσσα

Γραφιστικός σχεδιασμός καταλόγου έκθεσης

Μπράνισλαβ Φότιτς

Τίανα Ντίνιτς

Εφαρμογή εικονικής πραγματικότητας (VR)

Φίλιπ Σόλν, Ocolo Studio

Συντηρητής

Σβέτισλαβ Νίκολιτς, καθηγητής Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών, Πανεπιστημίου Τεχνών στο Βελιγράδι

Μέριμνα από πλευράς συντήρησης στη Θεσσαλονίκη

Δρ Δήμητρα Λαζίδου, Προϊσταμένη Τμήματος Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης

Δήμητρα Δροσάκη, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης

Τεχνική Υποστήριξη έκθεσης στη Θεσσαλονίκη

Μπόγιαν Βέλκοβιτς, συντηρητής αρχαιοτήτων

Μίλος Τζούραν, συντηρητής αρχαιοτήτων

Γιώργος Αλεξανδρής, εργατοτεχνίτης

Βασίλης Γραντσανλής, εργατοτεχνίτης

Γιώργος Ζίγκας, ηλεκτρολόγος

Το Μουσείο της Πόλης του Βελιγραδίου εκφράζει τις ειλικρινείς ευχαριστίες του για τη βοήθεια στην πραγματοποίηση της έκθεσης προς: το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού της Δημοκρατίας της Ελλάδας· το Υπουργείο Πολιτισμού της Δημοκρατίας της Σερβίας και την Αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Σερβίας και Υπουργό, κα Μάγια Γκόικοβιτς· το Υπουργείο Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Σερβίας και τον Πρώτο Αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης, αρμόδιο για θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας και Υπουργό, κ. Ίβιτσα Ντάτσιτς· το Γενικό Προξενείο της Δημοκρατίας της Σερβίας στη Δημοκρατία της Ελλάδας στη Θεσσαλονίκη και την Γενική Πρόξενο κα Γιασμίνα Μίλατσιτς· τη διοίκηση της πόλης του Βελιγραδίου και τον δήμαρχο της πόλης του Βελιγραδίου, κ. Αλεξάνταρ Σάπιτς· τη Γραμματεία Πολιτισμού της πόλης του Βελιγραδίου και την γραμματέα της, κα Νάτασα Μιχαίλοβιτς-Βάτσιτς.

Εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας στον Αναστάσιο Χ. Αντωνάρα, χωρίς την ολόψυχη βοήθεια και υποστήριξη του οποίου δεν θα ήταν δυνατή η πραγματοποίηση της έκθεσης.

Τυπογραφείο Alta Nova

Τιράζ: 300

Βελιγράδι, 2022.

Publisher

Belgrade City Museum

For the publisher

Jelena Medaković

Idea of the exhibition "From Crete to the Danube" exhibition

Jelena Medaković, Director of the Belgrade City Museum

Dr. Agathoniki Tsilipakou, Director of the Museum of Byzantine Culture in Thessaloniki

Dr. Anastassios C. Antonaras, Head of the Exhibition, Communication and Education Department of the Museum of Byzantine Culture in Thessaloniki

Coordinators on the territory of the Republic of Serbia:

PhD Angelina Banković, curator

Ivan Milošević, curator

Coordinator on the territory of the Republic of Greece**Museological study, exhibition curator:**

Dr. Agathoniki Tsilipakou, Director of the Museum of Byzantine Culture in Thessaloniki

Catalogue texts by:

PhD Agathoniki Tsilipakou, archaeologist

Professor PhD Aleksandra Kučeković, art historian

Jelena Medaković, painter (MA Fine Art) - conservator / restorer

Photographer:

Dragana Udovičić

Museographic and graphic exhibition design:

Anastasia Karadimitriou, architect engineer

Translators:

Siniša Vlajković, Serbian to English

Nefeli Papoutsaki, Serbian to Greek

Exhibition catalogue designer:

Branislav Fotić

Tijana Dinić

VR tour creator:

Philip Scholn, Ocolo Studio

Conservator:

Svetislav Nikolić, professor at the Faculty of Applied Arts, University of Arts in Belgrade

Maintenance regarding conservation in Thessaloniki

Dr. Dimitra Lazidou, Head of the Conservation of Antiquities and Works of Art Department of the Museum of Byzantine Culture

Dimitra Drosaki, Conservator of antiquities and works of art

Exhibition realized in Thessaloniki:

Bojan Veljković, conservator

Miloš Djuran, conservator

Giorgos Alexandris, craftsman

Vassilis Grandchanlis, craftsman

Giorgos Zigas, electrician

Belgrade City Museum is sincerely grateful for the assistance in the realisation of the exhibition to: the Ministry of Culture and Sports of the Republic of Greece; the Ministry of Culture of the Republic of Serbia and the Vice President of the Government of the Republic of Serbia and Minister, Mrs. Maja Gojković; the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Serbia and the First Deputy Prime Minister in charge of foreign policy and security and Minister, Mr. Ivica Dačić; the Consulate General of the Republic of Serbia in the Republic of Greece in Thessaloniki and the Consul General, Mrs. Jasmina Milačić; the Administration of the City of Belgrade and the Mayor of the City of Belgrade, Mr. Aleksandar Šapić; the Secretariat for Culture of the City of Belgrade and its secretary Mrs. Nataša Mihailović-Vacić.

We express our gratitude to Anastassios C. Antonaras, without whose wholehearted help and support the realisation of the exhibition would not have been possible.

Print: Altanova, Beograd

Print run: 300

Belgrade, 2022

Издавач

Музеј града Београда

За издавача

Јелена Медаковић

Идејни творци изложбе „Од Крита до Дунава“

Јелена Медаковић, директорка Музеја града Београда
др Агатоники Цилипаку, директорка Музеја Византијске културе у Солуну
др Анастасиос Антонaras, шеф одељења изложби, комуникације и образовања
у Музеју Византијске културе у Солуну

Координатори на територији Републике Србије

др Ангелина Банковић, кустос
Иван Милошевић, кустос

**Координатор на територији Републике Грчке,
музеолошка студија, кустос изложбе**

др Агатоники Цилипаку, директорка Музеја Византијске културе у Солуну

Аутори текстова у каталогу

др Агатоники Цилипаку, археолог
Проф. др Александра Кучековић, историчарка уметности
Јелена Медаковић, академски сликар – конзерватор/рестауратор

Фотограф

Драгана Удовичић

Дизајнер поставке и графички дизајнер поставке

Анастасија Карадимитрију, архитекта инжењер

Преводиоци

Синиша Влајковић, са српског на енглески језик
Нефели Папоутсаки, са српског на грчки језик

Дизјан каталога

Бранислав Фотић
Тијана Динић

Аутор ВиАр туре

Филип Шолн, Ocolo Studio

Конзерватор

Светислав Николић, професор на Факултету примењене уметности, Универзитет уметности у Београду

Координација у вези са конзервацијом

др. Димитра Лазиду, шеф Одсека за конзервацију антиквитета и уметничких дела Музеја византијске културе
Димитра Дросаки, конзерватор старина и уметничких дела

Реализација изложбе

Бојан Вељковић, конзерватор
Милош Ђуран, конзерватор
Гиоргос Александрис
Василис Гранцанлис
Гиоргос Зигас

Музеј града Београда одаје велику захвалност за реализацију изложбе: Министарству културе и спорта Републике Грчке; Министарству културе Републике Србије и потпреседници владе Републике Србије и министарски, госпођи Маји Гојковић; Министарству спољних послова Републике Србије и Првом потпредседнику Владе задуженом за спољну политику и безбедност и министру, господину Ивици Дачићу; Генералном конзулату Републике Србије у Републици Грчкој у Солуну и генералном конзул жерану, госпођи Јасмини Милачић; Управи града Београда и градоначелнику Града Београда господину Александру Шапићу; и Секретаријату за културу града Београда, секретарки госпођи Наташи Михаиловић-Ваџић.

Захвалност одајемо Анастасиосу Антонarasу без чије свесрдне помоћи и подршке не би била могућа реализација изложбе.

Штампа: Алтанова, Београд

Тираж: 300

Београд, 2022.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

069.51:73/76(497.11)(083.824)
75.046.3(=14)"14/18"(083.824)
271.2-526.62

APO ten Krete eos Doynabe : eikones apo te Sylloge Sekoylits, Moyseio Poles
Belgradioy / [syggraphieis kepsenon katalogoy Agathonike Tsilipakoy, Alexandra
Koytsekobits, Gielena Mentakobits] ; [photographos Ntraykana Oyntobits] = From
Crete to Danube : icons from the Sekulić collection, Belgrade City Museum / [catalogue
texts by Agathoniki Tsilipakou, Aleksandra Kučeković, Jelena Medaković] ; [photographer
Dragana Udovičić] = Од Крита до Дунава : иконе из Легата Секулић, Музеј града
Београда / [аутори текстова у каталогу Агатоники Цилипаку, Александра Кучековић,
Јелена Медаковић] ; [фотограф Драгана Удовичић]. - Belgrade : Belgrade City Museum
= Београд : Музеј града Београда, 2022 (Beograd : Altanova). - 130 str. : fotogr. ; 30 cm

Tekst uporedo na grč., engl. i srp. jeziku. - Kor. nasl. - Tiraž 300.

ISBN 978-86-6433-051-0

а) Музеј града Београда. Легат Паве и Милана Секулића - Изложбени каталози
б) Црквено сликарство, грчко - 15в-19в - Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 81595145

